

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
AKADEMSKA GODINA 2015./2016.

Suzana Karloci Kvakan

Doprinos školskog knjižničara u promicanju informacijske pismenosti
u osnovnoj školi

diplomski rad

Studij: izvanredni studij bibliotekarstva

Mentor: dr. sc. Sonja Špiranec, izv. prof.

Zagreb, ožujak 2016.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Informacijska pismenost	3
2.1. Standardi kao praktični okvir za pokretanje informacijskog opismenjivanja	6
2.2. Isprepletenost informacijske pismenosti i obrazovanja	8
2.3. Provođenje programa informacijske pismenosti	9
2.4. Tko provodi informacijsko opismenjivanje?	11
2.5. Kurikulum za budućnost	12
3. Zakonski propisi o djelokrugu rada školske knjižnice i knjižničara u novom tisućljeću	14
4. Školska knjižnica	20
4.1. Suvremena školska knjižnica	20
4.2. Školska knjižnica u službi informacijskog opismenjivanja	23
4.3. Program knjižnično-informacijskog opismenjivanja	25
5. Uloga školskog knjižničara	26
5.1. Posao suvremenog školskog knjižničara	27
6. Istraživanje doprinosa školskog knjižničara u promicanju informacijske pismenosti u osnovnoj školi	30
6.1. Predistraživanje	30
6.2. Glavno istraživanje	34
6.2.1. Cilj istraživanja	34
6.2.2. Metodologija i uzorak istraživanja	34
6.2.3. Analiza rezultata istraživanja	35
6.3. Rasprava	41
7. Zaključak	44
Literatura	47
Prilozi	49

1. Uvod

Velike promjene rezultat su ubrzanog informacijskog i tehnološkog razvoja. Hrvatski se odgojno-obrazovni sustav na početku 21. stoljeća suočava s velikim izazovom prilagodbe svjetskim i suvremenim trendovima u obrazovanju okrenutih postizanju dugoročnih ciljeva. Promjene u obrazovanju kao rezultat novog informacijskog i tehnološkog razvoja utječu na društvo u cijelosti i sve razine obrazovanja. Zbog učestale upotrebe informacijske tehnologije i interneta, informatička pismenost više nije dovoljna za snalaženje u novom informacijskom prostoru. Javlja se potreba za informacijskom pismenošću koja obuhvaća prepoznavanje potrebe za informacijom, kao i razumijevanje, pronalaženje, ocjenjivanje i korištenje dobivene informacije.

U današnjem društvu znanja, obrazovanje je važan alat pomoću kojeg gradimo napredniju budućnost. Broj informacija vrtoglavo raste, a informacijski pismeni pojedinac osposobljen je za snalaženje u svijetu informacija. On mora znati odabrati, vrednovati, upotrijebiti informaciju i pretvoriti je u znanje. U cijelom tom procesu nezaobilazna je isprepletenost obrazovnog sustava s informacijsko-komunikacijskom tehnologijom. Suvremeno društvo naziva se društvom kaosa, nesigurnosti i brzih promjena. To je i društvo u kojemu obrazovanje postaje prioritet, obrazovanje kroz cijeli život.¹

U svom odgojno-obrazovnom djelovanju školske knjižnice preuzimaju važnu ulogu u promicanju informacijskog opismenjivanja. Realizacijom knjižnično-informacijskih programa od najranije dobi osposobljavaju učenike za snalaženje u svijetu informacija. Školski knjižničar ima važnu pedagošku zadaću, a time i odgovornost za kvalitetno obrazovanje na području informacijskog opismenjivanja. Na njemu je da osmisli programe koji će razvijati svijest učenika o potrebi stjecanja vještina informacijskog opismenjivanja, stjecanju novih znanja i sposobnosti rješavanja informacijskih problema.

Iako se u knjižničarskim krugovima u posljednje vrijeme mnogo govori o informacijskoj pismenosti to ujedno ne znači da se ideja o njezinoj provedbi uspješno primjenjuje i u praksi. Slaba rasprostranjenost primjene informacijske pismenosti utječe na cjelokupni razvoj obrazovanja i knjižničarstva. U radu se želi ukazati na neizostavnu ulogu školskog knjižničara u sustavnom podučavanju informacijske pismenosti u obrazovnom sustavu kao i na trenutno

¹ Lipljin, N. ... [et al.]. Izobrazba za primjenu informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Varaždin : Pro-mil, 2003., str. 220.

stanje u provođenju informacijske pismenosti u školskoj knjižnici. Saznati jesu li usvojeni okvirni dokumenti poput standarda informacijskog opismenjivanja, Nastavnog plana i programa, kurikuluma i strategija. Ujedno se želi ispitati koliki je doprinos školskog knjižničara u promicanju informacijskog opismenjivanja.

U radu će se kroz istraživanje provedeno metodom osobnog intervjua kvalitativnim pristupom ispitati metode i programi kojima školski knjižničari provode informacijsko opismenjivanje u svojoj školi i u kojoj mjeri je informacijska pismenost doista zastupljena. Rad je podijeljen u šest poglavlja. Na početku će se govoriti o informacijskoj pismenosti u obrazovanju, o zakonskim dokumentima vezanima uz rad školskog knjižničara i školske knjižnice, zatim o ulozi školske knjižnice i školskog knjižničara, a u posljednjem će se poglavlju analizirati istraživanje provedeno s ciljem utvrđivanja važnosti doprinosa školskog knjižničara u provođenju informacijske pismenosti u osnovnoj školi.

Cilj ovog rada je promišljanje o stanju promicanja informacijske pismenosti s posebnim osvrtom na doprinos školskog knjižničara, na aktivnosti koje se provode u knjižničarskoj praksi, kao i na probleme s kojima se školski knjižničari u svom svakodnevnom radu susreću.

Na temelju prikupljenih podataka stekao bi se uvid u zastupljenost informacijske pismenosti na razini škole, oblikovali odgovori o tome koliko je i u kojoj mjeri informacijska pismenost prisutna, a koliko bi doista trebala biti kako bi učenici bili osposobljeni za kvalitetno samoučenje i to ne samo tijekom osnovnoškolskog obrazovanja već i za cijeli život.

2. Informacijska pismenost

Pojam informacijske pismenosti u teoriji prihvaćen je prije četrdesetak godina, no njegova primjena u praksi u Republici Hrvatskoj na samom je začetku, u skladu sa shvaćanjem samog pojma kao i mogućnostima za uključivanje informacijske pismenosti. Tehnologija stalno mijenja način oblikovanja, čuvanja, dostupnosti i korištenja informacija, a utječe i na količinu i oblik dostupnih informacija. Informacije su neophodne za život u današnjem društvu, stoga je važno da u vremenu preopterećenom informacijama, svaku informaciju znamo vrednovati kako bismo se uvjerali je li pouzdana i provjerena.

Informacijska pismenost prilično je širok pojam, a najprije se pojavio sedamdesetih godina prošlog stoljeća pojavom računala i informacijsko-komunikacijske tehnologije koja je omogućila oblikovanje i korištenje informacija na različitim medijima, u različitim oblicima pri čemu korisnik oblike informacija prilagođava svojim potrebama. Prema Američkom društvu školskih knjižničara (AASL) i Društvu za obrazovne komunikacije i tehnologije (AECT), informacijska pismenost je sposobnost pronalaženja i korištenja informacija – kamen temeljac cjeloživotnog učenja.²

Uvođenje informacijske tehnologije u knjižnice promijenilo je tradicionalne usluge knjižnice i rezultiralo potrebom uvođenja nove vrste pismenosti. Začeci razvoja termina informacijske pismenosti potječu iz sredine 20. stoljeća, a usko su povezani s pojavom informacijskog društva i neizbježnom informacijskom eksplozijom. Prvo korištenje pojmovnog izraza informacijske pismenosti blisko današnjem, pripisuje se Paulu Zurkowski, predsjedniku udruženja za industrijsku informaciju, koji je već 1974. godine govorio o potrebi pojedinaca koji moraju biti informacijski pismeni kako bi mogli opstati u nadolazećem informacijskom dobu. Po njemu stjecanje informacijskih vještina postaje prioritet jer smo iz dana u dan preplavljeni sve većim brojem informacija čiju vrijednost trebamo znati procijeniti.

Više je različitih definicija informacijske pismenosti, a zasigurno je najčešće citirana definicija Američkog knjižničarskog društva (ALA) iz 1989. godine u kojoj se navodi da je informacijski pismena osoba sposobna prepoznati kada joj je informacija potrebna i zna ju pronaći, vrednovati i učinkovito koristiti. Informacijski pismenim pojedincima smatraju se oni

² Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 20.

koji su naučili kako učiti.³ Pojedinaac koji je ovladao informacijskim kompetencijama zna prepoznati kada su mu informacije potrebne, gdje i kako ih može pronaći, kako ih vrednovati, organizirati te učinkovito koristiti. Često ljudi pogrešno tumače pojam informacijske pismenosti te ga poistovjećuju s vještinom korištenja knjižnica s naglaskom na pronalaženje knjižnične građe. Informacijska je pismenost puno širi pojam koji podrazumijeva i informacijske strategije, vještine traženja i korištenja informacija iz čega proizlazi da ona nije usmjerena na bibliografske vještine već na korištenje informacija. To je prilika za školskog knjižničara koji preuzima glavnu ulogu u cjelokupnom procesu promicanja informacijske pismenosti. Njegova uloga postaje promicanje informacijskih kompetencija i osposobljavanje korisnika knjižnice odnosno učenika za pronalaženje i pristup informacijama, poučavanje o svim načinima korištenja školske knjižnice te poučavanje o načinima kako pretraživati i pronalaziti informacije i razvijati informacijske vještine. Viđenje informacijske pismenosti podrazumijeva da učenici imaju priliku doći u interakciju s informacijama i da samostalno rješavaju probleme, aktivno istražuju i razmišljajući dolaze do novog znanja. Napušta se frontalni oblik nastave, a promiče se problemsko i istraživačko poučavanje u korist učenika. U Smjernicama za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju kompetencije su definirane kao niz vještina potrebnih za prepoznavanje potrebe za informacijom, pronalaženje, vrednovanje, korištenje i rekonstrukciju sadržaja znanja pronađenih informacijskih izvora.⁴

Informacijska pismenost uključuje razumijevanje i stvaralačku upotrebu informacija posredovanu suvremenom informacijsko komunikacijskom tehnologijom. Informacijska se pismenost u svijetu promatra kao sastavni dio cjeloživotnog učenja iz čega proizlazi zaključak da moramo dobro ovladati informacijskom pismenošću kako bismo kroz život lakše učili i istraživali. Autorica Silva Novljan u svom članku o informacijskoj pismenosti smatra da biti informacijski pismen podrazumijeva znati odabrati pravovaljanu informaciju za zadovoljenje informacijske, obrazovne, kulturne istraživačke potrebe jer za uspješno pronalaženje potrebnih informacija nije dovoljno samo ovladati tehnologijom već i znati razmišljati odnosno učiti.⁵ Iako je život bez interneta u današnje vrijeme nezamisliv, ne treba se bojati da će preuzeti ulogu knjižnice u budućnosti. On ne predstavlja uređenu zbirku informacija jer

³ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 21.

⁴ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str 59.

⁵ Novljan, S. Informacijska pismenost. Ljubljana : Knjižnica,., 4, 46(2002) ; 7-24

zbog stalnog povećanja broja informacija postaje nesavladiv i nemoguće ga je urediti. Pojedinaac se često ne zna snaći u tom moru informacija te od svih dostupnih često ne zna izabrati pravu, njemu potrebnu. Iz toga proizlazi da povećanjem različitih medija i informacijsko-komunikacijske tehnologije, raste i potreba pojedinca za organiziranjem vlastitog učenja. Informacijsko opismenjivanje svodi se na obrazovanje korisnika informacija i nije vezano uz izvor informacija. Usmjereno je na konkretne probleme, zadatke i istraživačka pitanja. Informacijsko opismenjivanje najbolje se ostvaruje problemskom i istraživačkom nastavom pri čemu se polazi od problema istraživanja gdje je potpuno svejedno koji će se alati i pomagala koristiti te gdje su te informacije dostupne (web, stručnjak, knjižnica), već je najvažnije pronaći primjereni i relevantni odgovor na postavljeno pitanje i problem.⁶

Vlade mnogih zemalja u svijetu informacijsku pismenost smatraju krovnom, edukacijskom i životnom vještinom. Smatraju da bi školski knjižničari i učitelji trebali proučavanjem teorije i prakse ispitati svoje informacijske vještine i u školi razviti programe koji će doprinijeti razvoju informacijskih vještina učenika. U obrazovnom sustavu Republike Hrvatske promjene se nažalost još uvijek odvijaju presporo, nema adekvatne podrške inovacijama, učitelji rijetko ili uopće ne mijenjaju svoje pedagoške metode, a sadržaji programa informacijskog opismenjivanja nisu uključeni u kurikulum, dok škole često ne prepoznaju potencijal novih tehnologija.

Tijekom dugogodišnjeg razvoja pojma informacijske pismenosti vidljivo je nastojanje povezivanja informacijske pismenosti s učenjem i cjeloživotnim obrazovanjem s ciljem poticanja kreativnog i kritičkog mišljenja. Realizacija programa informacijskog opismenjivanja u obrazovnom procesu ostvariva je kroz integraciju i povezivanje informacijske pismenosti s predmetnim sadržajima. Sam koncept informacijske pismenosti postupno se razvija i još uvijek nije do kraja određen, a velik broj objavljene stručne literature dokaz je velikog interesa knjižničara i informacijskih stručnjaka za probleme vezane uz provođenje informacijske pismenosti. Za njezinu uspješnu implementaciju u odgojno-obrazovni proces potrebno je jasno odrediti standarde za informacijsku pismenost, odrediti što znači i što sadržava sam pojam informacijske pismenosti, što sve čini njezin sadržaj, utvrditi

⁶ Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008. str. 98.

kako se određuje tko je informacijski pismen kao i tko može obučavati informacijsku pismenost.

2.1. Standardi kao praktični okvir za pokretanje informacijskog opismenjivanja

U današnje je vrijeme školskom knjižničaru važno da se učenici informacijski opismene kako bi mogli iskoristiti sve prednosti koje nude suvremeni informacijski izvori odnosno kako bi mogli sami, bez knjižničara kao posrednika, pronaći, prepoznati, procijeniti i koristiti potrebnu informaciju. Kako bi se omogućila provedba programa informacijske pismenosti u procesu obrazovanja, potrebno je formirati modele i standarde koji će poslužiti kao praktični okvir i oslonac za provedbu programa u praksi. Dobro razrađeni standardi omogućuju postupno uvođenje informacijske pismenosti u nastavne programe.

Prvi standard informacijske pismenosti izrađen za potrebe obrazovanja sastavljen je 2000. godine u SAD-u od strane Američkog udruženja za visokoškolske knjižnice (ACRL). On pruža okvir za procjenu informacijski pismenog pojedinca, navodi osobine, znanja i vještine kojima bi trebao ovladati. Američko bibliotekarsko udruženje (ALA) u svojem završnom izvještaju iz 1989. godine izričito traži da informacijski pismen pojedinac:

- prepoznaje potrebu za informacijom
- određuje opseg potrebne informacije
- efikasno pronalazi potrebnu informaciju
- procjenjuje vrijednost informacije i njezinih izvora
- uključuje odabranu informaciju u svoju bazu znanja
- razumije ekonomske, pravne, društvene i kulturne probleme u korištenju informacija
- koristi informaciju na etički i legalan način
- klasificira, sprema, rukuje i prilagođava nađenu informaciju
- prepoznaje informacijsku pismenost kao uvjet za doživotno učenje.⁷

⁷ Informacijska tehnologija u obrazovanju : znanstvena monografija . [E-obrazovanje, učenje na daljinu, interoperabilnost, ishodi učenja, informacijska pismenost] / uredila Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2014. str. 226.

Oblikovanim standardom želi se ukazati na činjenicu kako se vještinama, dobro osmišljenim strategijama, suradnjom i tehnološkom potporom mogu postići iznimno kvalitetni rezultati učenja i poučavanja na području informacijske pismenosti. Navedena su znanja potrebna pojedincu koji želi koristiti suvremene usluge knjižnice jer on zna gdje i kako tražiti informaciju, prepoznaje njezinu vrijednost i ispravno je primjenjuje jer upravo rukovanje novim oblicima građe zahtjeva nove vještine odnosno informacijsku pismenost. Treba naglasiti da standardi nemaju normativni karakter, već ih treba razumjeti kao preporuku za podizanje učinkovitosti nastavnog procesa.⁸ Navedeni je standard oblikovan prema američkom sustavu i nikako se ne može i ne smije preuzeti za provođenje u drugim zemljama, jedino može poslužiti kao poticaj u pokretanju programa informacijskog opismenjivanja prilagođenog uvjetima zemlje u kojoj se program pokreće. U svijetu postoji mnogo standarda informacijske pismenosti oblikovanih na međunarodnoj i nacionalnoj razini. Programi informacijske pismenosti najrazvijeniji su u Americi i u Australiji, promišljeno ugrađeni u obrazovnu politiku i temelje se na izvrsnoj suradnji svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, osobito nastavnika i knjižničara.⁹ U europskim zemljama prihvatanje koncepta informacijske pismenosti u trendu je rasta pa se očekuje da će kroz određeni vremenski period u praksi značajno napredovati.

Razvoj koncepta informacijske pismenosti u Republici Hrvatskoj vidno zaostaje za naprednijim zemljama, jer je u prvom planu još uvijek problem uvođenja informacijske infrastrukture u obrazovne ustanove i promicanje vještina vezanih uz informacijsku pismenost. Na razini cjelokupnog obrazovnog sustava potrebno je izraditi strategije i dokumente koji informacijske kompetencije ističu kao temeljne kompetencije u obrazovnom društvu te ih je kao takve potrebno ugraditi u sve razine obrazovnog sustava i sve oblike neformalnog obrazovanja. Unatoč nekim dokumentima i projektima koji su sastavljeni na razini države i podupiru informacijsko opismenjivanje, ono se u praksi još uvijek ne provodi u dovoljnoj mjeri. U Hrvatskoj knjižničari još uvijek nisu shvaćeni kao ravnopravni sudionici u nastavi, unatoč svojim metodičkim i didaktičkim kompetencijama. U našoj se praksi informacijsko opismenjivanje najčešće provodi individualnim zalaganjem samog knjižničara ili pojedinačnom suradnjom između učitelja i knjižničara. U takvoj se situaciji, knjižničar

⁸ Špiranec, S.; Banek Zorica, M. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008. str. 50.

⁹ Špiranec, S. *Informacijska pismenost : ključ za cjeloživotno učenje*. // *Edupoint*. 3, 17(2003) edupoint.carnet.hr/casopis/17.html (pristupano dana 12. ožujka 2016.)

teško može nametnuti kao ravnopravni suradnik u odgoju i obrazovanju čime je otežano i samo uvođenje informacijske pismenosti.

Ukoliko nam je u cilju knjižničarsku profesiju pomaknuti s margina, potrebna je edukacija i promicanje ideje informacijske pismenosti u stručnim zajednicama, potrebno je učiniti odmak od stjecanja informatičkih vještina prema informacijskom opismenjivanju, osmisлити standard koji će skup kompetencija obuhvaćenih informacijskom pismenošću učiniti sastavnim dijelom nastave realiziranih suradnjom svih sudionika procesa učenja. U našoj je obrazovnoj praksi nužna promjena strategije nastave i potrebno je informacijsku pismenost što prije uključiti u formalno obrazovanje jer je učeniku potrebna kako bi mogao u najboljoj mogućoj mjeri iskoristiti pozitivne mogućnosti koje nude informacijski i obrazovni prostori. Za uspješniji razvoj informacijskog opismenjivanja, hrvatski se sustav može poslužiti bogatim međunarodnim iskustvima zasnovanima prvenstveno na modelu suradnje.

2.2. Isprepletenost informacijske pismenosti i obrazovanja

Tehnološki razvoj rezultirao je brojnim promjenama u društvu, posebice u odgoju i obrazovanju tj. u nastavi koja napušta tradicionalni model i postaje cjeloživotni proces.¹⁰ U društvu koje se svakodnevno nalazi pred novim zahtjevima i izazovima nemoguće je funkcionirati bez cjeloživotnog učenja. Program informacijske pismenosti svojim je ciljevima povezan s ciljevima cjeloživotnog učenja. Informacijska se pismenost promatra kao sposobnost pristupa informacijama, vrednovanja i korištenja informacija iz različitih izvora, kao i sposobnost prepoznavanja da je informacija potrebna i znanja kako učiti.¹¹ Pojedincu se želi naučiti samostalnom učenju koje je u informacijskoj pismenosti zastupljeno kao skup vještina koje se mogu naučiti, a cjeloživotno je učenje navika koja se mora steći, a potaknuta je željom za promjenom i znanjem. Školski su knjižničari glavni promicatelji programa i aktivnosti vezanih uz informacijsko opismenjivanje u čemu im uvelike pomaže školska knjižnica kao informacijsko središte škole. Bez obzira što se školske knjižnice razlikuju veličinom i izvorima kojima raspolažu, predstavljaju dobru podlogu za cjeloživotno učenje. Učenje se temelji na istraživanju jer učenici samostalno rješavaju problem pretražujući zadane izvore. Učenike se potiče na samostalan rad, kritičko i kreativno razmišljanje, na suradnju.

¹⁰ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 37.

¹¹ Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb . Dominović, 2008. str. 74.

Učenik preuzima aktivnu ulogu u procesu učenja i sudjeluje u obrazovnom postupku učenja uz odgovornost za izgradnju znanja. Pogrešna su razmišljanja koja informacijsku pismenost povezuju s traženjem i pronalaženjem informacijskih izvora. Informacijska pismenost zasniva se na postupku traženja, vrednovanja i korištenja informacija.¹² Kako bi učenici samostalno donosili odluke i rješavali probleme, potrebno ih je poučavati informacijskim postupcima, a to se ne može postići samo pukim prenošenjem znanja i informacija. Obrazovanje postaje proces proizvodnje znanja, a prestaje biti proces uvođenja u znanje.¹³ Kroz program informacijskog opismenjivanja potrebno je usvajati vještine, strategije, stavove i ponašanja kroz proces učenja s glavnim ciljem ovladavanja informacijskim vještinama koje se očituju u spretnosti izvršavanja informacijskih zadataka. Učenici moraju naučiti živjeti i raditi u stalno promjenjivim uvjetima, biti aktivni i odgovorni, okrenuti se cjeloživotnom učenju. Nove tehnologije pružaju više alternativa korisnicima, a te su alternative za nas prerusene mogućnosti.¹⁴

2.3. Provođenje programa informacijske pismenosti

U današnje vrijeme učenicima su potrebne nove kompetencije kako bi mogli biti uspješni u novom informacijskom dobu. Za njihovo stjecanje potrebno je drugačije učiti, učiti na novi način, u dinamičnim situacijama, znati selektirati informacije, znati povezati informacije iz raznih područja, znati organizirati i primijeniti svoje znanje, a najvažnija je uloga školskog knjižničara naučiti učenike kako učiti. U okviru svoje djelatnosti, školski knjižničar može organizirati učenje kroz istraživački rad, školske projekte ili korelacijske nastavne sadržaje, doprinijeti doživljavanju školske knjižnice kao važnog mjesta za stjecanje temeljnih kompetencija cjeloživotnog obrazovanja. Školske knjižnice kompetentne su za preuzimanje odgovornosti prilagodbe novim načinima učenja, jer se školski knjižničar neprekidno educira kako bi sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa mogao podučiti pravilnoj upotrebi novih izvora informacija i brojnim mogućnostima njihove primjene u praksi. Kurikulumsko djelovanje očituje se u novim programima obrazovanja korisnika, timskom ostvarenju programa sa suradnicima različitih struka, zajedničkim kreiranjem suradničkog ozračja za

¹² Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 54.

¹³ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 37.

¹⁴ Kranjec, I. Promjena paradigme u informacijskoj službi pod utjecajem novih tehnologija u Informacijske znanosti u procesu promjena, zavod za informacijske studije, Zagreb, 2005. str. 94.

učenje sa svrhom usvajanja novih znanja i razvijanja istraživačkih vještina učenika.¹⁵ Knjižnice trebaju osigurati pristup izvorima znanja koji će učenike potaknuti na primjenu različitih ideja tijekom samog procesa učenja kao i na povezivanje iskustvenog znanja s novim spoznajama.

Informacijsko društvo na sebe preuzima ulogu osvještavanja pojedinaca o važnosti potrebe za informacijom, čemu mogu najviše pridonijeti organi vlasti i obrazovne ustanove na način da u svoje programe uključe poučavanje o korištenju informacijskih izvora. Nažalost, stvarnost u suvremenim školama odudara od teoretskih prikaza. Škole još uvijek nemaju usvojene samostalne programe informacijske pismenosti, ni standarde koji bi pridonijeli promicanju informacijske pismenosti. Školske bi knjižnice trebale u skladu sa svojim mogućnostima i razvijenosti informacijskog okruženja osuvremenjivati svoje programe obrazovanja učenika na način da sve više i učestalije uključuju informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u svoje djelovanje. Budućnost iziskuje program knjižničnog-informacijskog obrazovanja koji bi obuhvaćao obvezne sadržaje informacijskog opismenjivanja koji bi se međusobno nadopunjavali ili bi bili uključeni i u sadržaje drugih predmeta, a u najboljem slučaju informacijsko bi se opismenjivanje moglo organizirati kao samostalni predmet. Najveća prepreka zapravo je sama okolina koja često ne prepoznaje i ne priznaje vrlo važnu ulogu informacijske pismenosti na području poučavanja te iz tog razloga takvim programima u većini slučajeva nije pružena odgovarajuća potpora.

Provođenje programa informacijskog opismenjivanja zahtjeva stalno učenje školskog knjižničara, kreativnost i potvrđivanje važnosti školske knjižnice kao sastavne komponente obrazovanja. Još jedan veliki problem predstavljaju financije, jer nabava potrebne tehnološke opreme, novih informacijskih izvora, paralelno razvijanje klasične i digitalne knjižnice, zaštita i pohrana knjižnične građe kao i njezino održavanje, iziskuju određena financijska sredstva koja su često nedostupna.

S ciljem osiguravanja praktičnog okvira koji je potreban informacijskim stručnjacima kako bi mogli pokrenuti vlastiti program informacijskog opismenjivanja Sekcija za informacijsku pismenosti (InfoLit) koja djeluje u sklopu Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) izradila je Međunarodne smjernice za informacijsku pismenost s ciljem ujednačavanja i usustavljivanja poticanja programa informacijskog opismenjivanja na

¹⁵ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 25.

svim razinama i osiguravanja praktičnog okvira koji bi knjižničarima pomogao u pokretanju programa informacijskog opismenjivanja. Sama je ideja jako dobro postavljena, no problem se javlja zbog ograničenih i nepotpunih mogućnosti prilagodbe okoline, s time da još uvijek nedostaju konkretni prijedlozi koji bi omogućili izravno pokretanje i provedbu programa informacijske pismenosti.

S obzirom na mogućnosti škole u kojoj rade, školski bi knjižničari trebali otkriti kako i na koji način najuspješnije pokrenuti i provoditi program informacijskog opismenjivanja s obzirom na tehnološku, ekonomsku i društvenu situaciju u obrazovnom sustavu odnosno knjižničarstvu. U predgovoru hrvatskog izdanja IFLA-inih Smjernica Sonja Špiranec navodi da je nemoguće zapisati smjernice za informacijsku pismenost koje bi bile primjenjive globalno i imale međunarodni doseg te da one nisu prijedlozi i naputci koji omogućuju izravno pokretanje i provedbu programa informacijske pismenosti.¹⁶ Smjernice mogu knjižničarima poslužiti kao vodič u planiranju i implementaciji programa informacijskog opismenjivanja, a svaki ih je knjižničar dužan mijenjati i prilagođavati postojećim uvjetima rada. Stavovi teoretičara koji se također bave pitanjem informacijske pismenosti potvrđuju izjavu da je informacijsku pismenost nemoguće standardizirati, posebice zbog različitih uvjeta uvođenja kao i mogućnosti njezinog implementiranja.

2.4. Tko provodi informacijsko opismenjivanje?

Pokretanje programa informacijske pismenosti ne može i ne smije provoditi samo školski knjižničar već je potrebno uključiti sve sudionike obrazovnog sustava, jer ona nije važna samo u knjižnicama. Da bi takav program uspio, mora biti prihvaćen na razini škole. Za svaku je školu potrebno prilagoditi standarde i praksu informacijskog opismenjivanja, prepoznati koji je program najprimjereniji s obzirom na postojeće uvjete. Potrebno je utvrditi što je potrebno za njegovu implementaciju i razraditi strateški plan s unaprijed jasno određenim ciljevima i aktivnostima, a u planiranje je potrebno uključiti sve sudionike odgojno-obrazovne ustanove. Školski knjižničar mora dobro poznavati sadržaj rada pojedinih nastavnih predmeta kako bi mogao planirati svoj program poticanja čitanja i informacijske pismenosti.¹⁷

¹⁶ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 8.

¹⁷ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 33.

Na početku najveći dio obveza na sebe ipak mora preuzeti školski knjižničar. U obzir mora uzeti i moguće poteškoće koje se odnose na prostor, financiranje, nezainteresiranost učitelja za suradnju, nedostatak tehnologije, podršku učenika i učitelja. U planiranje provođenja programa, školski knjižničar mora uključiti i učenike i učitelje, jasno iznijeti glavne ciljeve informacijskog opismenjivanja kao i očekivane rezultate nakon provođenja samog programa. Kao rezultat suradnje s učiteljima, moguće je izraditi programe informacijskog opismenjivanja u promicanju cjeloživotnog učenja na način uključivanja u kurikulum škole. Najvažniji razlog uvođenja programa informacijskog opismenjivanja odnosi se na potrebe korisnika knjižnice odnosno učenika koji moraju usvojiti određene kompetencije. Potrebno je voditi računa o različitim aktivnostima pomoću kojih će se ostvarivati pojedini ciljevi informacijskog opismenjivanja. Program informacijske pismenosti ostvaruje se njezinim uključivanjem u sve nastavne sadržaje i kurikulum škole. Informacijsko opismenjivanje trebalo bi postati sastavni dio kurikuluma. Ukoliko suradnja ne zaživi, knjižnica postaje i ostaje jedini i glavni organizator provođenja programa informacijskog opismenjivanja. Učitelji često nisu svjesni da kao ključni čimbenici svakog uspješnog provođenja programa i oni moraju usvajati informacijske kompetencije. Zato knjižničar organizira i provodi praktične tečajeve na kojima učitelji stječu znanja koja će moći iskoristiti u nastavi. Usmjeren je na traženje, vrednovanje i korištenje informacija koje će učiteljima pomoći u usvajanju vještina informacijske pismenosti, preuzima aktivnu ulogu u poučavanju na način da pomaže svojim stručnim savjetima. Zbog stalnih promjena informacijskih izvora, dužan je upoznavati i poučavati o novim formatima u kojima informacije dolaze. Učenje podrazumijeva promjene, učenik nadograđuje znanje, dok učitelji i školski knjižničari na sebe preuzimaju novu ulogu, ulogu vodiča kroz postupak učenja, a ne samo osobe koje prenose informacije.¹⁸

2.5. Kurikulum za budućnost

Ukoliko će se naš obrazovni sustav i dalje zasnivati na pasivnoj ulozi učenika, neće biti potrebe za uključivanjem informacijske pismenosti u nastavni plan i program i kurikulum škole. Znanstvenici koji se bave istraživanjem informacijske pismenosti, ističu da je na području obrazovanja u Republici Hrvatskoj potrebno provesti reformu obrazovanja u kojoj će se staviti naglasak na informacijski kontekst 21. stoljeća. Tijekom školske godine

¹⁸ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. str. 48.

2015./2016. okupljeni su stručnjaci iz cijele države s namjerom da izrade prijedlog kurikularne reforme koja će obuhvatiti cjelokupni odgoj i obrazovanje. Na internetskim stranicama *Cjelovite kurikularne reforme* 29. veljače 2016. godine objavljeni su prijedlozi nacionalnih kurikuluma usmjereni na učenika kao središnjeg sudionika odgoja i obrazovanja. Za knjižničarsku struku najznačajniji su prijedlozi kurikuluma međupredmetnih tema *Učiti kako učiti* i *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*.¹⁹ Te su međupredmetne teme osmišljene radi stjecanja kompetencija koje omogućuju cjeloživotno učenje u različitim okruženjima, a uključuju sposobnost učinkovitog upravljanja učenjem, rješavanja problema, usvajanja, obrade i vrednovanja informacija kao i njihova integriranja u smislene cjeline novog znanja upotrebom informacijsko-komunikacijske tehnologije. Promiče se učenje igrom, stvaranjem, otkrivanjem i istraživanjem. Realizacija predviđenih ciljeva navedenih međupredmetnih tema podrazumijeva učenika koji traži informacije i koristi se raznovrsnim strategijama učenja uz primjenu informacijsko-komunikacijske tehnologije. Takvo učenje i podučavanje ne zahtijeva posebne uvjete. S obzirom da se može provoditi u svim predmetima, iziskuje samo pripremu učitelja i stručnih suradnika za aktivno poučavanje ili izvanučioničku nastavu. Mnogo je načina provedbe od suradničkog učenja, radionica, debata, diskusija, igranja uloga, rješavanja problema, istraživačkih projekata, terenske nastave koji potiču učenje kroz igru, do učenja otkrivanjem, razvoja kreativnog i kritičkog mišljenja do rješavanja problema. Učenje je osmišljeno primjenom strategija učenja i upravljanja učenjem, najprije uz vodstvo i stručni savjet učitelja ili školskog knjižničara, a zatim samostalno. Pristupanje informacijama iz različitih izvora (tiskanih i digitalnih) kao i njihova obrada, temelj je za razvoj pismenosti kao i za korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije u procesu učenja. Ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja tih međupredmetnih tema moguće je ugraditi u sve predmete, no za njihovu provedbu nije dovoljno imati detaljno razrađen plan već zainteresirane učitelje i školske knjižničare od kojih se očekuje da su spremni na promjene, kritični prema radu, da prihvaćaju ideje, mijenjaju metode rada i da su spremni na razmjenu iskustava. Realizacijom tih prijedloga, knjižničari bi se napokon aktivno uključili u strategiju razvoja obrazovanja, mijenjao bi se Nastavni plan i program s ciljem promjene načina učenja i uvođenja informacijskog opismenjivanja. Očekuje se da će Vlada Republike Hrvatske podržati aktualni prijedlog kurikularne reforme jer i Hrvatska mora početi usklađivati svoj obrazovni sustav s vremenom u kojem živi.

¹⁹Cjelovita kurikularna reforma www.kurikulum.hr/kurikulumi-medupredmetnih-tema/ (pristupano: 10. ožujka 2016.)

3. Zakonski propisi o djelokrugu rada školske knjižnice i knjižničara u novom tisućljeću

Obrazovanje u Republici Hrvatskoj regulirano je *Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 87/07). U članku 4. navedenog Zakona među glavnim ciljevima odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama navodi se da je potrebno učenicima osigurati stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu u skladu sa zahtjevima suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija i osposobiti učenike za cjeloživotno učenje.²⁰ I *Nacionalni okvirni kurikulum* navodi identične odgojno-obrazovne ciljeve uz naglasak na poticanje i razvijanje samostalnosti, odgovornosti i kreativnosti učenika, a među ostalim podrazumijeva i uvođenje primjerenih oblika i metoda poučavanja i učenja koji će omogućiti aktivno, samostalno učenje i praktičnu primjenu naučenoga. Učinkovitost razvoja međupredmetnih kompetencija učenika veća je kada se, osim ugradbe u pojedine predmete, ostvaruju zajedničkim projektima ili modulima.²¹

Nastavni plan i program za osnovnu školu iz 2006. godine oblikovan je s ciljem poboljšanja i osuvremenjivanja odgojno-obrazovnih sadržaja, a njegov je cilj bio u osnovne škole uvesti novi pristup poučavanja usmjeren na učenika umjesto na sadržaj. Već u samom predgovoru ističe se namjera pojačavanja senzibiliteta učitelja i stručnih suradnika za promišljanjem bolje vlastite prakse kao i odlučnosti da se unaprijedi učenje u školi. Uslijed stalnih promjena u sustavu odgoja i obrazovanja, od školskog knjižničara očekuje se da unosi kvalitativne promjene u radu školske knjižnice, a ponajviše na području promicanja informacijske pismenosti i poticanja čitanja provođenjem projekta *Hrvatski nacionalni obrazovni standard* (HNOS). Prema Nastavnom planu i programu informacijska se pismenost tretira kao važna aktivnost koju mora provoditi svaka suvremena školska knjižnica. U današnjem društvu informacijska pismenost je jedna od važnih sastavnica čovjekove pismenosti uopće. Ona uključuje razumijevanje i upotrebu informacija, ne samo iz klasičnih izvora znanja, nego i onih posredovanih suvremenom tehnologijom. Upravo u osposobljavanju korištenja tog oblika pismenosti školska knjižnica dobiva veću ulogu, jer

²⁰ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08)

²¹ Nacionalni okvirni kurikulum : za predškolski odgoj i obrazovanje te opće i obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2010. str. 42.

poučava učenike samostalnom projektno-istraživačkom radu, potiče ih na stvaralačko i kritičko mišljenje pri pronalaženju, selektiranju, vrjednovanju i primjeni informacija.²²

Za kvalitetno međupredmetno povezivanje zajedničkih nastavnih sadržaja iz područja informacijske pismenosti od presudne je važnosti suradnja školskog knjižničara s učiteljima i stručnim suradnicima. Prema HNOS-u jedna od osnovnih zadaća suvremene školske knjižnice je upoznavati osnove informacijske pismenosti i informacijske vještine koje su preduvjet za učinkovito pronalaženje informacija, te na taj način učenik postaje svjestan vlastitih informacijskih potreba. Program knjižnično-informacijskog obrazovanja stavlja naglasak na osamostaljenje učenika pri uporabi različitih izvora informacija i znanja, na samostalno snalaženje u knjižnici, služenje knjižničnom građom, poznavanje klasifikacijskih načela, uporabu raznovrsnih kataloga, bibliografija, referentne zbirke i drugih izvora. Prema programu učenike se tek u petom razredu počinje intenzivnije uvoditi u svijet informacija i poučavati o samostalnoj uporabi izvora informacija i znanja. Program promicanja informacijske pismenosti potrebno je prilagoditi tehničkim mogućnostima škole uz poticanje korištenja informacijske i komunikacijske tehnologije s ciljem da se kod učenika razvije sposobnost razlikovanja bitnog od nebitnog.

HNOS je iznjedrio i dokument naziva *Obrazovanje iz informacijske i komunikacijske tehnologije u osnovnoj školi*, no on je više usmjeren na samo korištenje suvremene tehnologije u sklopu nastave informatike nego na promicanje informacijske pismenosti. Nastavnim planom i programom za osnovnu školu kreiranim u sklopu HNOS-a još uvijek nije jasno određena satnica predviđena za realizaciju programa Knjižničnog odgoja i obrazovanja učenika u osnovnoj školi. Prema njemu školski knjižničar poučava samostalno ili u suradnji s pojedinim učiteljima, a u samom programu teme vezane uz promicanje informacijske pismenosti po razrednim odjeljenjima još uvijek nisu dovoljno zastupljene u praksi. HNOS navodi da je školski knjižničar osoba koja potiče razvoj čitalačke kulture i osposobljava korisnike za intelektualnu prorađu izvora, pridonoseći razvoju kulture samostalnoga intelektualnog rada. S aktualiziranim promjenama odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi, knjižničari unose kvalitativne promjene u odgojno-obrazovni rad knjižnice donošenjem posebnoga programa rada naziva *Informacijska pismenost i poticanje čitanja*.²³

²² Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006. str.19.

²³ Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006. str. 19.

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/08) u članku 2. definira knjižničara kao stručno osposobljenu osobu za pomoć u nastavnome i školskome radu, koja obavlja poslove koji proizlaze iz pedagoškog rada ili su s njime u vezi te pruža edukacijsko-rehabilitacijsku potporu. U članku 23. navedenog standarda, školska je knjižnica sastavni dio odgojno-obrazovnog sustava i izravno je uključena u nastavne i izvannastavne aktivnosti. Prostor knjižnice treba omogućiti prilagodbe promjenama u školskome obrazovnome programu i pojavi novih tehnologija.²⁴ Uslijed pojave novih tehnologija potrebna je preobrazba obrazovnog sustava prema novim zahtjevima suvremenog vremena uz prelazak na vrednovanje kompetencija i učeničkih postignuća odnosno ishoda učenja, uz napuštanje dosadašnje prakse koja je bila usmjerena izričito na sadržaje učenja što je navedeno i u Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Život i rad u brzom društvu brzih promjena i oštre konkurencije zahtijevaju nova znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove odnosno nove kompetencije pojedinca koje stavljaju naglasak na razvoj kritičkoga mišljenja, poduzetnosti, informatičke pismenosti, socijalnih i drugih kompetencija, a njih nije moguće ostvariti u tradicionalnomu odgojno-obrazovnomu sustavu koji djeluje kao sredstvo prenošenja znanja. Pomak u kurikulumskoj politici i planiranju s prijenosa znanja na razvoj kompetencija znači zaokret u pristupu i načinu programiranja odgoja i obrazovanja.²⁵

Razvoj nacionalnoga kurikuluma usmjerenog na učeničke kompetencije predstavlja jedan od glavnih smjerova kurikulumske politike u europskim i drugim zemljama. Da bi uspješno odgovorila izazovima razvoja društva znanja i svjetskoga tržišta, Europska Unija odredila je osam temeljnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje. Obrazovna politika Republike Hrvatske je prihvatila iste temeljne kompetencije, a za ovaj je rad važno istaknuti digitalnu kompetenciju koja se odnosi na osposobljenost za sigurnu i kritičku upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije za rad u osobnomu i društvenomu životu te u komunikaciji i učiti kako učiti što obuhvaća osposobljenost za proces učenja i ustrajnost u učenju, organiziranje vlastitoga učenja, uključujući učinkovito upravljanje vremenom i informacijama kako u samostalnomu učenju, tako i pri učenju u skupini.²⁶

²⁴ Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/08)

²⁵ Nacionalni okvirni kurikulum : za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2010. str. 16.

²⁶ Nacionalni okvirni kurikulum : za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2010. str. 17.

Standard za školske knjižnice propisuje uvjete za obavljanje djelatnosti školskih knjižnica u Republici Hrvatskoj. Propisuje permanentno stručno usavršavanje knjižničara iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti, a u članku 5. navodi da rad s učenicima u školskoj knjižnici obuhvaća:

- razvijanje navike posjećivanja knjižnice
- organizirano i sustavno upućivanje učenika u rad knjižnice
- razvijanje čitalačke sposobnosti učenika
- uvođenje suvremenih metoda u razvijanju sposobnosti djelotvornog čitanja
- ispitivanje zanimanja učenika za knjigu
- pomoć pri izboru knjige i upućivanje u čitanje književnih djela, stručne literature, dnevnih listova i časopisa
- upućivanje u način i metode rada na istraživačkim zadaćama (upotreba leksikona, enciklopedija, rječnika i dr.)
- organizaciju rada s učenicima u produženom i cjelodnevnom boravku te s učenicima putnicima
- rad s učenicima u dopunskoj i dodatnoj nastavi te na satu razredne zajednice
- organizaciju rada s učenicima u naprednim skupinama i slobodnim aktivnostima
- rad na odgoju i obrazovanju u slobodno vrijeme mladeži
- organizaciju nastavnih sati u knjižnici (timski rad)
- pomaganje učenicima u pripremi i obradi zadane teme ili referata
- uvođenje učenika u temeljne načine pretraživanja i korištenja izvora znanja (informacija)
- sustavno poučavanje učenika za samostalno i permanentno učenje - učenje za cijeli život
- podučavanje informacijskim vještinama pri upotrebi dostupnih znanja.²⁷

U članku 17. navedenog Standarda navodi se da školski knjižničar mora provoditi i program poučavanja učenika za samostalni rad na izvorima informacija i znanja u knjižnici te omogućuje korisnicima najveću moguću upotrebljivost fonda.

Hrvatsko knjižničarsko društvo izradilo je novi *Prijedlog standarda za školske knjižnice*. Svjesni niza promjena, zakonskih, tehnoloških, stručnih, koje su zahvatile

²⁷ Standard za rad školskih knjižnica u Republici Hrvatskoj, čl. 5; (NN 34/00)

suvremeno društvo, smatraju da je od velike važnosti uvesti promjene u radu i djelovanju školske knjižnice koje je kao sastavni dio školskog kurikuluma uključeno u nastavni proces i učenje. Među zadaćama školskih knjižnica vezanih uz informacijsko opismenjivanje navodi se provođenje programa knjižnično-informacijske pismenosti, pomoć učenicima u učenju, poticanje istraživačkog i stvaralačkog duha te kritičkog mišljenja s ciljem isticanja novih zadaća školskih knjižnica u području razvijanja informacijske pismenosti. Promjene se odnose na rad s učenicima koji bi po novom standardu obuhvatio:

- uzimanje u obzir dostignutoga razvoja i otvorenosti za moguće nove promjene u računalnoj i komunikacijskoj tehnologiji
- uvrštavanje internetskih izvora i građe na novim medijima
- isticanje novih zadaća školskih knjižnica u području razvijanja informacijske pismenosti
- naglašavanje suradnje knjižničara sa svim odgojno-obrazovnim djelatnicima kao i roditeljima, u svrhu unapređenja djelatnosti školske knjižnice.²⁸

Zakon o knjižnicama je od svoje početne verzije bio podlozan stalnim izmjenama s ciljem poboljšanja rada knjižničara kao i širenja domene njegova djelovanja. Od 2000. godine uvodi se posao školskog knjižničara na informacijskom opismenjivanju i kao jedna od knjižničnih djelatnosti spominje se poticanje i pomoć korisnicima pri izboru i korištenju knjižnične građe, informacijskih pomagala i izvora. Novi prijedlog Standarda za školske knjižnice predstavljen na sjednici Hrvatskog knjižničkog vijeća pozitivno je ocijenjen i čeka se donošenje Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti kako bi Standard bio usvojen od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.²⁹

U skladu s Ustavom Republike Hrvatske, Hrvatski je sabor na sjednici donio *Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije* kao dugoročan projekt u kojem se naglasak stavlja na cjeloživotno učenje, obrazovanje u formalnom, neformalnom i informalnom okruženju. Strategija se usmjerava na osam razvojnih područja, među kojima je i provođenje već spomenute cjelovite kurikularne reforme, koja uključuje sve razine i vrste odgoja i obrazovanja. Cilj provedbe reforme obrazovanja usmjeren je na donošenje nove strategije koja bi isticala učenje kao proces zasnovan na informacijama i svjesno pristupala potrebi

²⁸ Prijedlog novog standarda za školske knjižnice www.hkdrustvo.hr (pristupano dana 22. veljače 2016. godine)

²⁹ Matična služba za školske knjižnice, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-skolske-knjiznice/ (pristupano dana 23. veljače 2016.)

ciljane pedagoške transformacije i reforme obrazovanja utemeljene na informacijskom kontekstu 21. stoljeća. Iz navedenog vidljivo je da razvoj i osuvremenjivanje školske knjižnice podržavaju zakoni i pravilnici koji svojim ustrojem priznaju važnost školske knjižnice u odgojno-obrazovnom sustavu u Hrvatskoj.

Pismenost je preduvjet za većinu oblika učenja u društvima 21. stoljeća, temeljenima na znanju, uz brzo širenje novih tehnologija i stalnu promjenu radnog okruženja, pa učenje nije više uvjetovano djetinjstvom već se prepoznaje kao cjeloživotna potreba. U Nizozemskoj je kao zemlji prijestolnici Europske Unije u 2016. godini održana Europska konferencija o pismenosti na kojoj su predstavljeni rezultati istraživanja promicanja pismenosti provedenih unatrag dvije godine. Predstavljeni su i primjeri dobre prakse na svim područjima opismenjivanja za sve dobne skupine korisnika. Kao rezultat Konferencije Europska mreža za razvoj pismenosti (ELINET) objavila je Deklaraciju o pravu europskih građana na pismenost koju u Hrvatskoj zastupa Hrvatsko knjižničarsko društvo, a navodi uvjete za provedbu prava na osnovnu pismenost. Njezin je glavni cilj bio u prvi plan staviti realizaciju ideje o promicanju pismenosti, a vjeruje se da je ovo prva konferencija europske pismenosti koja će rezultirati pokretanjem programa opismenjivanja. Za problem informacijskog opismenjivanja ključan je 11. uvjet koji navodi da su za uspjeh važna zajednička nastojanja kreatora politike obrazovanja, roditelja i čitave zajednice u osiguravanju ravnopravnog pristupa u opismenjivanju premošćivanjem nejednakosti na svim društvenim i obrazovnim razinama.³⁰ Hrvatsko čitateljsko društvo trenutno je jedina hrvatska udruga uključena u aktivnosti ELINET-a čiji je cilj stvaranje europskog okvira dobre prakse u podizanju razine pismenosti. Prednosti ovakvog oblika opismenjivanja uočili su i knjižničari diljem Hrvatske što potvrđuje planirana 28. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske koja će se održati početkom travnja 2016. godine s temom „Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama“ čime se uvelike pridonosi podizanju svijesti o potrebi promicanja informacijske pismenosti.

³⁰ ELINET konferencija o pismenosti 2016. www.hcd.hr/elinet-konferencija-o-pismenosti-2016. (pristupano 28. siječnja 2016.)

4. Školska knjižnica

Školska je knjižnica organizirana zbirka knjižne i neknjižne građe koja kroz djelatnost knjižničnog osoblja nabavlja, obrađuje, čuva i daje na upotrebu građu radi zadovoljavanja obrazovnih, kulturnih, informacijskih i stručnih potreba korisnika i permanentnog obrazovanja.³¹ Vrlo je važan čimbenik u modernizaciji nastavnog procesa, najčešće je zatvorenog tipa i služi potrebama korisnika škole. Zadaće školske knjižnice ostvaruju se u tri aspekta i to kroz neposrednu odgojno-obrazovnu djelatnost, stručnu knjižničnu djelatnost i kulturnu i javnu djelatnost. Navedene djelatnosti nastoje knjižnicu približiti učenicima u zajedničkom procesu stjecanja znanja kroz poticanje na stjecanje navike posjećivanja knjižnice s ciljem razvijanja čitalačkih sposobnosti i traženja informacija. Školska knjižnica danas obrazuje sve učenike za kritičko mišljenje i vrednovanje informacija, a poznati i davno određeni okvir za djelovanje školske knjižnice u današnjem, suvremenom vremenu mijenja svoj opseg i sadržaje u skladu sa zahtjevima novog vremena.

Razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija u posljednja dva desetljeća, uvjetovao je brojne promjene u knjižničarstvu. Računalna je tehnologija značajno unaprijedila knjižnične usluge za korisnike od online kataloga do elektroničkih izvora. Internet je omogućio širenje informacijskih oblika, te se iz tog razloga pretraživanje informacija iz kontroliranog okružja premješta u otvoreno i nekontrolirano, jer broj dostupnih informacijskih izvora svakodnevno ubrzano raste. Školske knjižnice u današnjem obrazovnom sustavu imaju vlastiti prostor, fond, opremu, kompetentnog knjižničara, ali još uvijek teže stvoriti i kreirati prostor za suvremene standarde, aktualni fond koji prati suvremenu nastavu i kvalitetnu tehničku opremljenost. Za uspješnu primjenu digitalnih medija u obrazovanju potrebna je i nova organizacija nastavnog procesa u kojoj individualno učenje neće više biti na rubu nastave, nego u njezinu središtu.³²

4.1. Suvremena školska knjižnica

Suvremena školska knjižnica je informacijsko, medijsko i komunikacijsko središte škole. Kao izvor informacija i znanja prvenstveno je namijenjena učenicima i učiteljima za potrebe redovite nastave, ali je i potpora svim nastavnim i izvannastavnim aktivnostima škole, mjesto

³¹ Standard za rad školskih knjižnica u Republici Hrvatskoj, čl. 2 (NN 34/00)

³² Rodek, S. Novi mediji i nova kultura učenja u: Napredak – časopis za pedagošku teoriju i praksu, Hrvatski pedagoško književni zbor, 1/2011. str. 21.

okupljanja i provođenja izvannastavnoga i slobodnoga vremena.³³ Danas preuzima ulogu važnog sudionika u modernizaciji nastave i neizostavan je dio obrazovnog procesa. S obzirom na stalni ubrzani tehnološki razvoj, školska se knjižnica našla pred novim izazovima, postaje i informacijsko i obrazovno središte škole. Za uspješniji rad školske knjižnice od velike je važnosti suradnja školskog knjižničara s učiteljima i stručnim suradnicima kako bi se međupredmetno povezali slični nastavni sadržaji iz područja informacijske i čitalačke pismenosti čime bi se utjecalo na znatno smanjenje opterećenosti učenika. Takvim međupredmetnim suodnosom i cjelovitošću poučavanja postiže se kvalitetnije znanje i uspješnije odgojno-obrazovno djelovanje. Uslijed takvog planiranja jasna je uloga i značaj suvremene školske knjižnice i školskog knjižničara, a dobra je suradnja preduvjet za postizanje više razine pismenosti i svladavanja komunikacijskih vještina učenika. U današnje vrijeme školska knjižnica mora obrazovati učenike za kritičko mišljenje i vrednovanje informacija, omogućiti da učenici postanu aktivni korisnici informacija na različitim medijima, ponuditi različite izvore informacija i znanja kao i kvalitetne usluge svim korisnicima.³⁴

Knjižnice su danas više nego ikada svojim službama i uslugama, novom tehnologijom i oblicima komuniciranja među ljudima unijele promjene na svim društvenim razinama.³⁵ Razvoj cjelokupnog obrazovanja, znanosti i kulture nemoguće je zamisliti bez korištenja knjižnica, a suvremena školska knjižnica ključna je sastavnica funkcioniranja informacijskog društva, postaje multimedijalno središte škole, centar informacija posredovanih korištenjem suvremene tehnologije. Školska knjižnica postaje žila kucavica suvremene škole, čije se zadaće kreću u suvremenom rasponu od informiranja, obrazovanja, odgoja, razvoja individualnih stvaralačkih sposobnosti učenika i njihova pripremanja za samostalno učenje.³⁶ Suvremena školska knjižnica nezamisliva je bez računala. Knjižničarski je posao potpuno

³³ Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2006. str. 443.

³⁴ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 19.

³⁵ Zovko, Mira. Vizija hrvatskih školskih knjižnica u novome tisućljeću. // Zbornik radova 21. Proljetne škole knjižničara u Zadru : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2008. str. 48.

³⁶ Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008. str. 113.

komputeriziran, ali se ipak još uvijek premalo pažnje posvećuje učenicima i njihovoj spremnosti da se u knjižnici samostalno služe računalom.

Suvremena školska knjižnica je:

- pristupačna svim učenicima, nastavnicima, stručnim suradnicima i ostalim djelatnicima škole
- osposobljava učenike za samostalan rad
- budi interes i radoznalost
- stvara naviku i potrebu čitanja i praćenja literature
- obrazuje korisnike za služenje knjižnično-bibliografskim pomagalicama
- stvara navike i vještine služenja svim izvorima informacija i znanja
- upoznaje korisnike s mogućnostima knjižnice i bazama podataka, osobito nastavnike i stručne suradnike
- stvara uvjete za učenje učenja
- proizvodi vlastite izvore informacija
- organizira i pomaže rad izvannastavnih aktivnosti
- razvija metode i tehnike samostalnog obrazovanja
- organizira i sudjeluje u aktivnostima s nadarenim učenicima
- sadržajem i opsegom fonda udovoljava suvremenim zahtjevima nastavnim planova i programa i individualnih interesa korisnika
- osigurava uvjete za suvremenu nastavu i učenje
- ostvaruje korelaciju nastavnih predmeta i područja
- omogućuje stručno, cjeloživotno obrazovanje nastavnika i stručnih suradnika
- uvodi inovacije u nastavu
- omogućuje pristup svim izborima znanja
- osigurava sloboda pristup znanju.³⁷

³⁷ Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Altagama, 2004. str. 52. - 53.

Knjižnica novog tisućljeća odgovara izazovima suvremenog vremena i društva koje se neprestano razvija i upravo iz tog razloga učenici moraju biti iskusni u stjecanju vještina koje će im pomoći u prikupljanju informacija, a samim time i stjecanju znanja. To potvrđuje nezaobilaznu ulogu školske knjižnice i školskog knjižničara u postupnom i prilagodljivom podizanju kvalitete poučavanja s već uhodanim procesom uvođenja novih načina učenja u obrazovni proces, usmjerenosti prema upotrebi novih tehnologija i vježbanju novih vještina koje treba uključiti u svakodnevni školski život. Suvremene školske knjižnice dobro su opremljene, imaju bogat i raznovrstan fond, razvijene aktivnosti za stjecanje osnova za cjeloživotno učenje i pismenost, razvijaju radoznalost i potrebu za čitanjem, dostupne su svima, imaju kompetentne knjižničare, zrcalo su škole i kao takve su neophodne u odgoju i obrazovanju jer osposobljavaju učenike da kao budući obrazovani građani sudjeluju i doprinose životu zajednice.³⁸

4.2. Školska knjižnica u službi informacijskog opismenjivanja

Tijekom školovanja učenici razvijaju komunikacijske vještine pomoću kojih lakše razumiju nove informacije i nove oblike sporazumijevanja svakodnevno posredovanih pomoću nove tehnologije koja postaje nezaobilazan dio života pojedinca. Zadaća suvremene školske knjižnice je kod učenika razviti vještine koje su im potrebne za cjeloživotno učenje u skladu s obrazovnim ciljevima propisanim u Nastavnom planu i programu škole. Knjižnica otvara putove k znanju, omogućuje učeniku da se uspješno uključi u suvremeno društvo utemeljeno na znanju i informacijama. Školske knjižnice uvelike pomažu u samostalnosti učenika u pretraživanju i korištenju informacijskih resursa. Naglasak na značaju vještine aktivnog i kreativnog učenja u odnosu na tradicionalno pasivno podučavanje, pomak ka samostalnom osobnom istraživanju, ovladavanje umijećem savladavanja novim informacijskim i komunikacijskim resursima i tehnologijama, dovodi suvremenu školsku knjižnicu u središte pedagoških procesa i interesa.³⁹

Važna je uloga knjižnice u pristupu informacijama kao i u osposobljavanju korisnika za samostalno snalaženje u traženju i korištenju informacija. Važno je usmjeriti se na ulogu knjižnice u:

³⁸ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 44.

³⁹ Vučković, Željka. Uloga školskih biblioteka u razvoju kritičkog mišljenja učenika. // Zbornik radova 21. Proljetne škole knjižničara u Zadru : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2008. str. 67.

- osiguravanju pristupa informacijskim resursima (najvažniji alat su elektronske knjižnice)
- razvijanju informacijskih vještina pri uobličavanju informacije
- uspostavljanje temelja za dugoročno i djelotvorno učenje.

Osnovna uloga školske knjižnice kao posrednika u informacijskom lancu je obuka, priprema i provođenje novog učenja.⁴⁰

Vrijeme gomilanja informacija rezultiralo je potrebom učenja snalaženja u njihovom mnoštvu već od najranije dobi. Život u informacijskom društvu podrazumijeva informacijsku pismenost te je usvajanje temeljnih znanja iz područja informacijskog opismenjivanja potrebno započeti što je ranije moguće. U idealnom bi slučaju prvi susret s knjižnicom učenici trebali imati već u prvom tjednu prvog razreda osnovne škole te bi se moglo govoriti o početku procesa sustavnog poučavanja u korištenju knjižnice i njezinih mogućnosti. U nižim razredima to se poučavanje odnosi na razvijanje navike dolaska i boravka u knjižnici, upoznavanje s načinom rada školske knjižnice, pravilima i pravima korištenja knjižnice i knjižničnog fonda, izbor odgovarajuće građe kao i stjecanje navika u pravilnom rukovanju knjižničnom građom. U višim se razredima naglasak stavlja na poučavanje samostalnom pretraživanju informacija i učenje kako se koristiti tim informacijama. Uz omogućavanje pristupa izvorima znanja, školska knjižnica je mjesto koje potiče razvoj kritičkog mišljenja i vrednovanja izvora znanja.

Uloga školske knjižnice u podizanju kvalitete poučavanja usmjerena je na upotrebu novih tehnologija i usvajanje novih vještina i sposobnosti koje treba uklopiti u svakodnevni život škole. Mjerila uspješnosti neke školske knjižnice još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri usklađena sa svjetskom razinom na kojoj se vrednuju procesi učenja i sama afirmacija knjižničarskog rada. Aktualnom kurikularnom reformom nastoji se podići značaj školske knjižnice i posao knjižničara učiniti vidljivim.

Iako informacijska pismenost ima jako široku primjenu u svim područjima ljudskog djelovanja, za njezino su promicanje ipak najzaslužnije obrazovne institucije, a ponajviše školske knjižnice. One oblikuju i planiraju program informacijskog opismenjivanja koji se

⁴⁰ Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti , Altagama, 2004. str. 57.

ponajprije mora uključiti u obrazovni program odnosno kurikulum škole kako bi bila omogućena njegova realizacija kroz unaprijed predviđene aktivnosti i poučavanja koje pridonose razvoju misaonih strategija za odabir, vrednovanje i korištenje informacija na svim razinama. Cilj tako osmišljenog programa je omogućavanje aktivnog proširivanja znanja kao i razvijanje sposobnosti i vještina na različitim područjima, a koje su potrebne za cjeloživotno učenje. Školske knjižnice preuzimaju odgovornost za prilagodbe novim načinima učenja.⁴¹

Školska knjižnica svojim aktivnostima može uvelike približiti načine djelovanja i mogućnosti pristupa i korištenja informacija i na taj način provoditi informacijsko opismenjivanje. Program informacijskog opismenjivanja pomoći će učenicima u realizaciji projekata i zadaća, naučiti ih da izbjegavaju plagiranje i da poštuju autorska prava i omogućiti im istraživanje u istraživačkim i projektnim radovima.

4.3. Program knjižnično-informacijskog opismenjivanja

Osmišljavanje programa sveobuhvatnog informacijskog opismenjivanja i uključivanje u njihovo sustavno provođenje trebala bi biti zadaća svih knjižnica u sustavu, pri čemu bliska suradnja s nastavnim osobljem pridonosi ciljanom povezivanju s ukupnim nastavnim programom, a time i većoj učinkovitosti poučavanja.⁴² Ulaskom u sustav formalnog obrazovanja učenicima treba omogućiti sustavnu izgradnju kompetencija koje će omogućiti samostalno i kritičko razmišljanje utemeljeno na razmatranju i usporedbi izvora te odgovornom korištenju informacija. Knjižnice i knjižničari preuzimaju ulogu suradnika u postupku informacijskog opismenjivanja i cjeloživotnog učenja. Svojom stručnošću pomažu u razvijanju strategija informacijskog opismenjivanja i pokretanju programa i projekata. Snažno moraju zagovarati svoje programe, a prednosti promjena koje oni donose moraju biti jasne svim sudionicima obrazovanja, a suradnja se mora promatrati kao ključna sastavnica uspješnosti provođenja programa. Bez obzira na veličinu, svaka je knjižnica veoma važna u informacijskom opismenjivanju. Informacijsku je pismenost potrebno provoditi na svim razinama obrazovanja, a zbog tromosti i sporosti prilagođavanja našeg obrazovnog sustava potrebno je dosta vremena da informacijska pismenost postane sastavni dio svih ostalih predmeta.

⁴¹ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 25.

⁴² Škorić, L. ... [et al.]. Informacijska pismenost u nastavnom programu diplomskog studija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 3/4, 55(2012) ; str. 26.

5. Uloga školskog knjižničara

Uloga školskog knjižničara od samih je početaka obuhvaćala savjetovanje i poučavanje no uslijed promjene informacijsko-komunikacijske tehnologije usmjerenost s nastave prenesena je na učenika. U praksi poučavanja pažnja je do sada bila usmjerena na proučavanje ponašanja djece s ciljem razvijanja boljih informacijskih sustava, a uslijed razvoja suvremenih tehnologija pažnja se premješta na razvijanje i unapređenje sposobnosti traženja i pretraživanja informacija odnosno razvoj informacijskih vještina. Zbog velikog broja informacija, knjižničari su sve potrebniiji kao informacijski stručnjaci. Veći pristup različitim informacijskim izvorima stavlja knjižničare pred nove izazove razvijanja novih vještina, veće tehnološko znanje, bolje razumijevanje informacijskih potreba korisnika, nove tehnike poučavanja i bolje komunikacijske vještine. Iako nove tehnologije uvelike utječu na rad svakodnevno otvarajući nova pitanja i probleme, kao i nova rješenja i usluge, ali pri tome se ne smiju zaboraviti osnovne vrijednosti knjižničarstva općenito.⁴³

Zahvaljujući tehnološkom napretku, učenici više samostalno pretražuju. U tome im pomažu školski knjižničari poučavajući ih kako oblikovati upit, izraziti informacijsku potrebu, a ujedno i poboljšati razinu pismenosti. Od stručnih se knjižničara očekuje stalno stručno usavršavanje, osuvremenjivanje znanja i vještina kao i doživotno učenje radi lakšeg praćenja promjena jer školski knjižničar mora uvijek biti upoznat s novostima, spreman na aktivno sudjelovanje u promjenama i mora se prilagoditi izazovu vremena. Dužnosti školskog knjižničara govore o opsegu i odgovornosti njegova rada. On je istovremeno nastavnik, suradnik, profesionalac.⁴⁴

Uspješnost rada školske knjižnice očituje se kroz rad školskog knjižničara koji potiče razvoj čitalačke kulture i pridonosi razvoju kulture samostalnog intelektualnog rada. Primjena različitih medija u učenju omogućava učenicima razvijanje osobnih stilova učenja, veću kreativnost, a i samostalnost. Kao informacijski stručnjak, školski knjižničar bira izvore informacija koje će nabaviti, uči i potiče na kritičko mišljenje, uči vrednovati dobivene informacije kako bi učenici osvijestili potrebu za informacijom i znali prepoznati koje im je znanje potrebno za njezino pronalaženje. Posredstvom informacijske tehnologije učenici

⁴³ Kranjec, I. Promjena paradigme u informacijskoj službi pod utjecajem novih tehnologija u Informacijske znanosti u procesu promjena, zavod za informacijske studije, Zagreb, 2005. str. 89.

⁴⁴ Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti , Altagama, 2004. str. 150.

stječu informacijske vještine potrebne za prijenos i usvajanje znanja u informacijskom društvu. S ciljem realizacije školskog kurikulumu i godišnjeg programa rada škole, školski knjižničar u svom radu predviđa uporabu suvremene tehnologije. Značajna uloga školskog knjižničara 21. stoljeća zapravo je edukacija korisnika u vidu poticanja informacijske pismenosti.

Nove usluge školske knjižnice u novom tisućljeću pretpostavljaju knjižničara kao sudionika informacijskog društva od kojega se traži vrsno poznavanje najrazličitijih izvora znanja i sve veće tehničko i računalno znanje zbog njegova ključnog mjesta u knjižnici.⁴⁵

Promjene u obrazovanju nisu brze i uvođenje novoga traje prilično dugo, uz istovremeno korištenje uhodanoga i provjerenoga. Iako nova tehnologija i virtualni svijet zauzima svoje mjesto, knjižničari ipak ostaju najjači čimbenici.⁴⁶ Ni najbolje razrađen teorijski program ne može biti realiziran bez školskog knjižničara koji još uvijek nema mjesto i status koji mu pripada, niti u školi niti u okviru knjižničarske struke.

5.1. Posao suvremenog školskog knjižničara

Najveći udio radnog vremena školskog knjižničara odnosi se na neposredni odgojno-obrazovni rad s korisnicima. Najvažniji korisnik u školskoj knjižnici je učenik i stoga je većina djelatnosti usmjerena na njega jer učenik treba naučiti koristiti izvore informacija i znanja koji su mu potrebni za cjeloživotno učenje. Umijeće korištenja informacija u središtu je obrazovanja, a školski knjižničar postaje osoba koja te informacije prenosi krajnjem korisniku odnosno učeniku. Knjižničari bi kao sudionici obrazovnog sustava i stručnjaci u području upravljanja informacijama trebali imati ključnu ulogu u informacijskom opismenjivanju.

Danas je školski knjižničar profesionalac – informacijski, knjižnični i pedagoški stručnjak, spreman permanentno usavršavati svoje profesionalno znanje i vještine.⁴⁷ Školski knjižničar mora znati kako učenike učiti i naučiti otkrivanju vlastitih razvojnih mogućnosti,

⁴⁵ Matična služba za školske knjižnice, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-skolske-knjiznice/ (pristupano dana 23. veljače 2016.)

⁴⁶ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 22.

⁴⁷ Kovačević, D. Školski knjižničar na novom putu profesije biti učitelj i suradnik u procesu cjeloživotnog odgoja i obrazovanja korisnika školske knjižnice. // Zbornik radova 11. Proljetne škole knjižničara u Crikvenici : Agencija za odgoj i obrazovanje, 1999. str. 124.

kako ih dovesti do samostalnog učenja za cijeli život. Uz poduku kako se koristiti knjižnicom i knjižničnom građom, učenike podučava i kako se koristiti cjelokupnim informacijskim prostorom. Uloga interneta iz dana u dan raste, a knjižničar se svakodnevno uključuje svojim informacijskim vještinama i poučavanjem korisnika. Pred školskog je knjižničara stavljen jako zahtjevan zadatak poboljšanja ugleda knjižnice koji je nažalost još uvijek nezadovoljavajući. Od školskog knjižničara očekuje se da u svakom trenutku pruži kvalitetne i provjerene informacije za što mora posjedovati određena znanja i vještine, da preuzme ulogu promicatelja čitalačke i informacijske pismenosti kako bi učenike osposobio za samostalnu upotrebu informacija.

Autorice Kovačević i Lovrinčević školskog knjižničara vide kao voditelja u svijet informacija, stručnjaka za upotrebu novih tehnologija, obrazovanog i kompetentnog djelatnika, čije mjesto zakonski još uvijek nije dovoljno jasno određeno. Školski knjižničar pomaže ulasku u mrežni svijet znanja, pokazuje učenicima gdje se i kada trebaju zaustaviti, što pročitati i što zabilježiti jer biti informacijski pismen ne znači preskakati s jedne mrežne stranice na drugu, već znati kada treba stati i proučiti mrežni izvor za potrebe učenja.⁴⁸ Školski knjižničar je osoba koja nadahnjuje, inspirira, razvija kreativnost i kritičko promišljanje, potiče na odgovornost, inovativnost, promišlja i djeluje u skladu s obrazovnim trendovima 21. stoljeća. Stalno usavršavanje omogućuje mu lakšu integraciju informacijsko-komunikacijske tehnologije u poučavanje i učenje, na razini škole. Smatraju da je potrebno izmijeniti postojeće dokumente koji pravno određuju položaj knjižničara kao i normiranje i vrjednovanje poslova školskog knjižničara kao stručnog suradnika. U 21. stoljeću obrazovanje je potrebno usmjeriti na kvalitetu učenja i na korisnika koji je odlučujući čimbenik uspješnog rada svake knjižnice. Veliki problem leži u činjenici da se hrvatske škole tromo i sporo prilagođavaju promjenama u svojoj okolini, sporo je uhodavanje u radu školske knjižnice.

Jedan od najučinkovitijih načina poboljšanja poučavanja u školama je poticanje suradnje stručnjaka. Suradnja školskih knjižničara s učiteljima vrlo je učinkovita u poučavanju informacijskim vještinama, a ovisi o njihovoj osposobljenosti za rad, kreativnosti i motivaciji za takav oblik rada. Školski su knjižničari stručnjaci u pronalaženju relevantnih izvora informacija, u tiskanom i elektroničkom obliku, dok su učitelji stručnjaci u svojim

⁴⁸ Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012. str. 136.

predmetima. Kombinacija stručnosti učitelja i školskog knjižničara može rezultirati novim idejama, a različiti nastavni predmeti naglasit će različite elemente informacijskih vještina. Da bi suradnja bila uspješna školski knjižničari trebaju nametnuti svoju stručnost u školi, a ne pasivno čekati da učitelji zatraže njihov savjet ili pomoć.

Suradnja s učiteljima i stručnim suradnicima na razini škole iznimno je važna. Školski knjižničari bi trebali osmišljavati programe informacijskog opismenjivanja koji će biti uključeni u kurikulum škole. Na taj način knjižničari sudjeluju u postupcima učenja koji učenicima pomažu poboljšati ili razviti vještine, znanja ili vrijednosti potrebne za cjeloživotno učenje. Dužnost je školskog knjižničara u rad svoje knjižnice uključiti informacijsku pismenost. Na njemu je da pokrene program s postojećim izvorima koje posjeduje i u uvjetima u kojima se trenutno nalazi, jer kad bi čekao da se stvore povoljni uvjeti za realizaciju programa, tada do pokretanja takvog programa ne bi ni došlo.

Vrlo važan čimbenik za rast i razvoj školske knjižnice i školskog knjižničara je ravnatelj kao suradnik. U struci prevladava mišljenje da ravnatelj uvelike utječe na kvalitetu rada i stupanj uspješnosti odgojno-obrazovnog procesa. Nažalost, u Hrvatskoj ima mnogo škola u kojima ravnatelji ne pridaju dovoljno značaja školskom knjižničaru i doživljavaju ga kao pojedinca u odnosu na zajednicu učitelja koji mu se čine važnijima. U takvim se situacijama knjižničari sami bore za sredstva i projekte, ali u većini slučajeva bezuspješno. Bez ravnateljeve podrške, školski su knjižničari bespomoćni, a u slučaju kada programi i inovacije iz školske knjižnice imaju podršku ravnatelja, oni će biti vrlo uspješno prihvaćeni i na razini cijele škole. Školski će knjižničar ostvarivati izvrsne rezultate samo ukoliko ima podršku kreativnih i suradnički orijentiranih učitelja i ravnatelja koji razumiju program knjižnice.

Školski knjižničar u toj suradnji mora biti prihvaćen kao ravnopravan član stručnog tima škole te će se u takvom suradničkom odnosu i školska knjižnica doživljavati kao centar svih zbivanja u školi.

6. Istraživanje doprinosa školskog knjižničara u promicanju informacijske pismenosti u osnovnoj školi

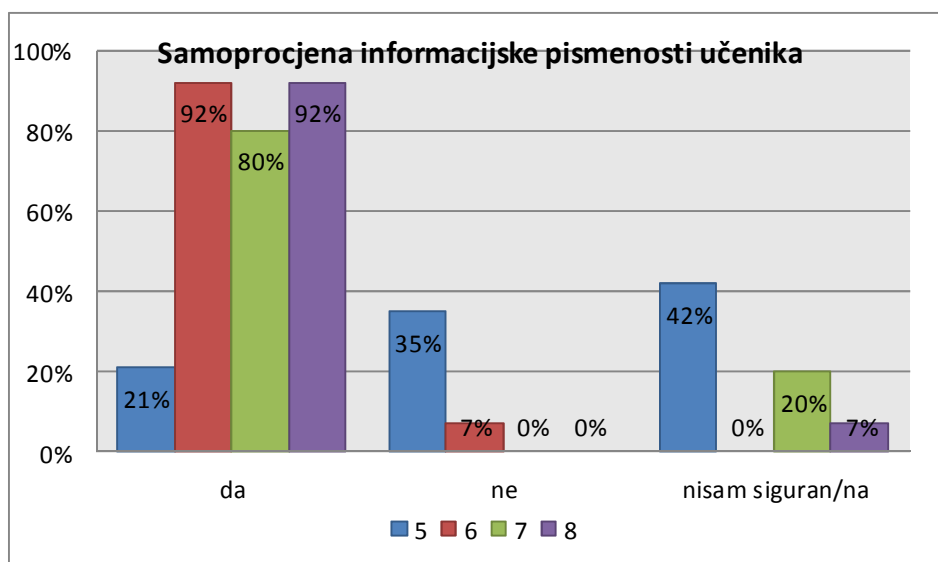
Istraživanje je usmjereno na razvijenost prakse upravljanja znanjem i provođenje informacijske pismenosti kao sustavnog procesa kojim se povezuju mišljenja i iskustva kako bi se došlo do novih spoznaja. Istraživanje je opisno, a strukturirano je u dvije faze. Prvu fazu čini predistraživanje koje predstavlja uvod u istraživanje u kojem će se ispitati percepcija informacijske pismenosti iz perspektive učenika viših razreda osnovne škole, dok se druga faza istraživanja odnosi na istraživanje doprinosa školskog knjižničara u promicanju informacijske pismenosti u osnovnoj školi iz perspektive dviju školskih knjižničarki.

6.1. Predistraživanje

Kao uvod u istraživanje doprinosa školskog knjižničara u promicanju informacijske pismenosti u osnovnoj školi kojim se željela utvrditi trenutna razina informacijske pismenosti zastupljena u osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju, koja podrazumijeva pretraživanje i vrednovanje informacija, tijekom prosinca 2015. godine provedena je kratka anketa među učenicima od 5. do 8. razreda u Osnovnoj školi Donja Dubrava (vidi Prilog 1.). U anketu sastavljenu od šest pitanja zatvorenog tipa bilo je uključeno ukupno 57 učenika, a osmišljena je kako bi se dobio uvid u razumijevanje samog pojma informacijske pismenosti među učenicima, kao i svjesnost o potrebi informacijskog opismenjivanja kroz osnovnoškolsko obrazovanje.

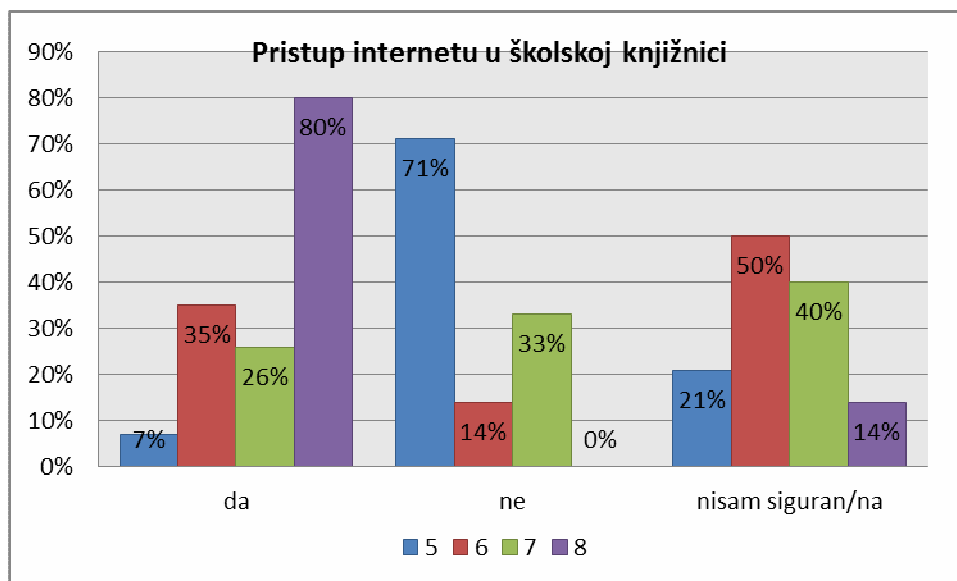
Polazna pretpostavka u provođenju ankete bila je da će se učenici opisati informacijski pismenim osobama, ali ne zbog činjenice da doista vladaju informacijskim vještinama već zbog suvremenog informacijsko-tehnološkog okružja u kojem žive, jer smatraju da je korištenje tehnologije istovjetno informacijskoj pismenosti. Zbog nesustavnog provođenja informacijske pismenosti predviđene planom i programom, učenici neće razlikovati informatičku od informacijske pismenosti, a samim time neće moći procijeniti provode li se programi informacijskog opismenjivanja u njihovoj školi ili ne. Nadalje se smatra da neće prepoznati školskog knjižničara kao osobu zaslužnu za promicanje programa informacijskog opismenjivanja jer je situacija u našem obrazovnom sustavu takva da se školski knjižničari rijetko uključuju u nastavni proces. Uslijed razvoja naprednih tehnologija, učenici školsku knjižnicu sve rjeđe posjećuju, informacije pronalaze pretraživanjem interneta kod kuće bez stručnog vodstva pa ne razvijaju naviku odlaska u školsku knjižnicu i ne doživljavaju je mjestom izvora potrebnih informacija.

Na pitanje smatraju li se informacijski pismenim osobama iz grafičkog prikaza 1. vidljivo je da učenici 6., 7. i 8. razreda u vrlo visokom postotku odgovaraju potvrdno, dok jedino učenici 5. razreda nisu previše sigurni u tu svoju vještinu. Takve je rezultate moguće povezati s činjenicom da se učenici tek od petog razreda uključuju u nastavu informatike pa informacijsku pismenost poistovjećuju s radom na računalu.

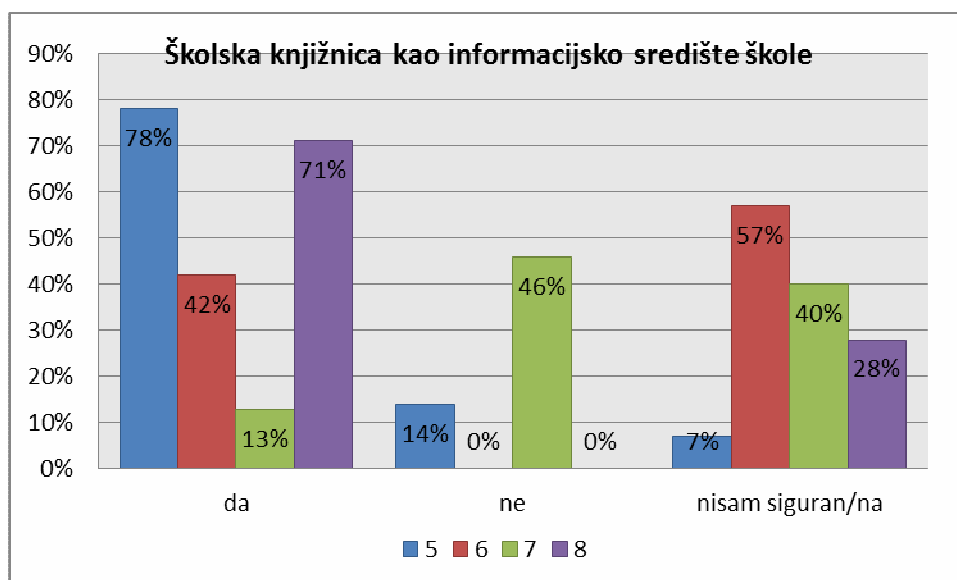

Grafički prikaz 1. Samoprocjena informacijske pismenosti učenika

Zanimljiva je situacija u prikazu vladanja informacijom je li u školskoj knjižnici omogućen pristup internetu za korisnike odnosno učenike. Iz grafičkog prikaza 2. može se zaključiti da učenici 8. razreda najviše koriste školsku knjižnicu kao mjesto za traženje potrebnih informacija pa su i upoznati s tom informacijom, dok učenici 5., 6. i 7. razreda baš često ne dolaze u školsku knjižnicu u potrazi za potrebnom informacijom posredovanom pomoću informacijsko-komunikacijske tehnologije. S obzirom na činjenicu da su učenici 8. razreda već četiri godine uključeni u izbornu nastavu informatike, pretpostavlja se da je i to jedan od razloga zbog čega radije pretražuju internet i traže informacije i u digitalnom obliku. Taj je grafikon moguće usporediti sa sljedećim u kojem se preispituje je li školska knjižnica informacijsko središte škole, mjesto na kojem učenici mogu pronaći potrebnu informaciju. Rezultati odudaraju od prethodnih iz čega se može zaključiti da učenici 5. razreda ipak češće posjećuju knjižnicu nego što je prikazano u prethodnom grafikonu, uz pretpostavku da traže informacije u tiskanom obliku, što opravdava visoki postotak pozitivnog odgovora na postavljeno pitanje.

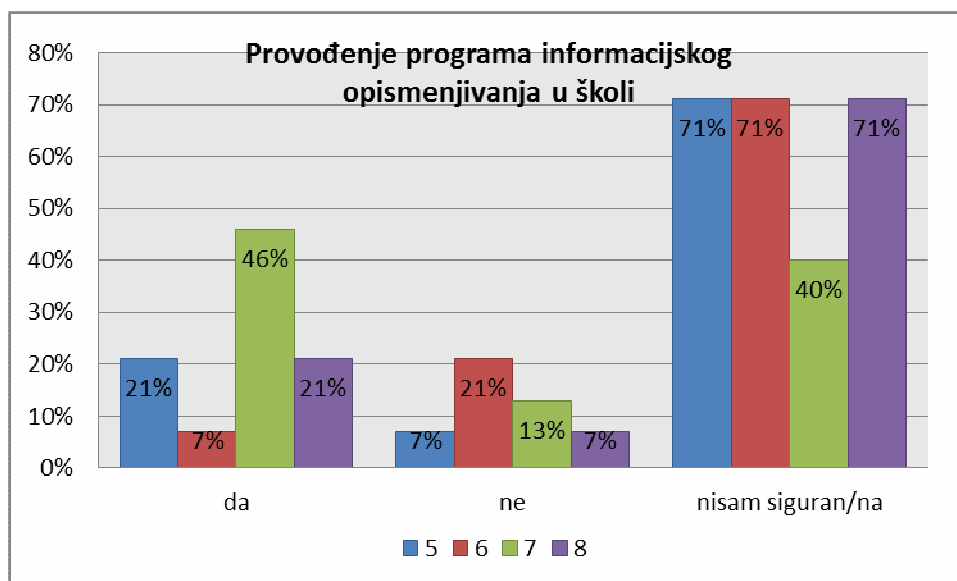
Grafički prikaz 2. Pristup internetu u školskoj knjižnici

Grafički prikaz 3. Školska knjižnica kao informacijsko središte škole

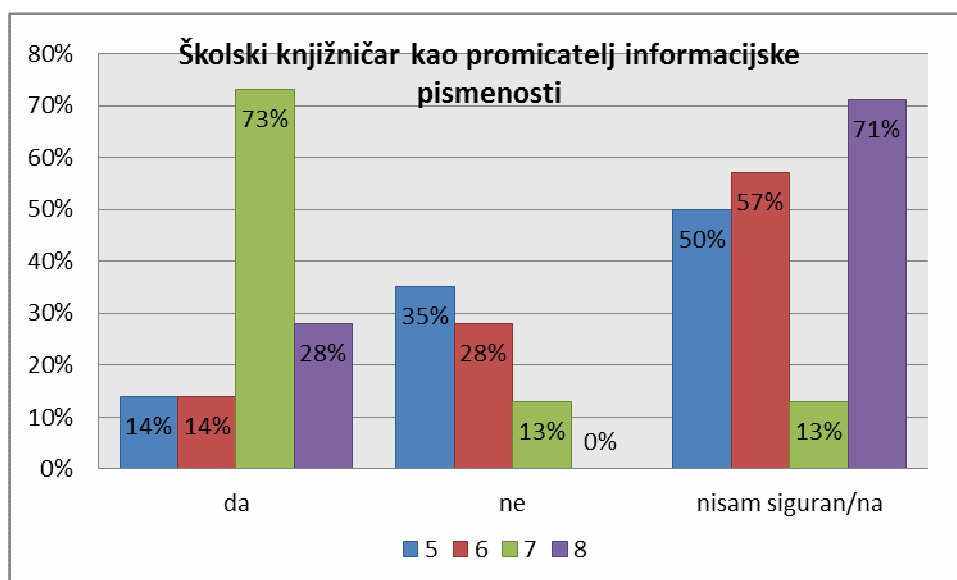
Grafički prikaz 4. uvelike odudara od stavova učenika u odgovaranju na prvo pitanje jer s obzirom na činjenicu da se u velikoj većini smatraju informacijski pismenim osobama, ne prepoznaju kada je doista riječ o informacijskom opismenjivanju u nastavi i cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu te u vrlo visokom postotku iskazuju svoju nesigurnost u poznavanje sadržaja informacijskog opismenjivanja. Učenici nisu dovoljno osviješteni o provođenju informacijske pismenosti i sadržaji koji su predviđeni Nastavnim planom i programom nisu dovoljni kako bi učenici razumjeli da je riječ o sustavnom informacijskom opismenjivanju. U prikazu malo odskaku učenici 7. razreda što je možda povezano sa srodnim sadržajima koji se obrađuju na nastavi informatike jer se jedino kroz nastavu informatike

prema programu učenike poučava pretraživanju i vrednovanju informacija na internetu te ih učenici lakše vezuju uz samo informacijsko opismenjivanje.

Grafički prikaz 4. Provođenje programa informacijskog opismenjivanja u školi

Odgovornost za promicanje informacijske pismenosti u školi po mišljenju učenika 5., 6. i 8. razreda u vrlo se malom postotku odnosi na školske knjižničare, dok se čak 73% učenika 7. razreda opredijelilo za mišljenje da je školski knjižničar u najvećoj mjeri zaslužan za promicanje programa informacijske pismenosti.

Grafički prikaz 5. Školski knjižničar kao promicatelj informacijske pismenosti

Iz analize podataka prikupljenih anketom vidljivo je da učenici u dovoljnoj mjeri ne razumiju što zapravo znači biti informacijski pismena osoba, a to potvrđuju podaci o

nedovoljnom samostalnom traženju odnosno pretraživanju informacija kao i ne prepoznavanju sadržaja informacijskog opismenjivanja. Ključno pitanje koje je od velikog značaja za daljnje istraživanje potvrdilo je pretpostavku da školskog knjižničara učenici ne doživljavaju kao sudionika odgojno-obrazovnog procesa ni glavnog promicatelja programa informacijskog opismenjivanja, a školsku knjižnicu ne doživljavaju kao informacijsko središte škole. Školski su knjižničari još uvijek u većini škola samo čuvari građe, a ne aktivni sudionici u nastavi ni posrednici znanja. Rezultati razgovora s knjižničarkama prikazat će pogled na proces informacijskog opismenjivanja u školi s druge strane, kao i na samu ulogu školskog knjižničara u njemu.

6.2. Glavno istraživanje

6.2.1. Cilj istraživanja

Ovim istraživanjem želi se utvrditi stav školskih knjižničara o trenutnoj razini informacijske pismenosti prisutnoj u našem odgojno-obrazovnom sustavu, o zastupljenosti programa informacijskog opismenjivanja u Nastavnom planu i programu, pružiti uvid u razmišljanje o potrebi uvođenja i provođenja takvih sadržaja kao i ključnoj ulozi školskog knjižničara u njihovoj realizaciji i uvjetima potrebnima za promicanje samog programa informacijske pismenosti.

6.2.2. Metodologija i uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno tijekom prosinca 2015. godine i siječnja 2016. godine kako bi se utvrdili načini rada školskih knjižničara u osnovnoškolskoj knjižnici na temu promicanja informacijske pismenosti i osposobljavanja učenika za cjeloživotno učenje. Kao mjerni instrument korištena je metoda osobnog intervjua koja je ujedno i omogućila detaljniji uvid u istraživanu problematiku, a podaci su interpretirani kvalitativno. Intervju je uključivao velik broj otvorenih pitanja na koja odgovori nisu ponuđeni već ispitanici opisuju pojave vlastitim riječima kako bi se dublje utvrdila mišljenja i stavovi ispitanika. Intervju je bio nestrukturiran i opširan po ustroju, a redoslijed pitanja nije važan za sam proces istraživanja. Intervju je obavljen sa školskim knjižničarkama dviju osnovnih škola s područja Međimurske županije (Osnovna škole Jože Horvata Kotoriba i Osnovna škola Sveta Marija). Knjižničarka iz škole u Kotoribi ima osam godina radnog iskustva u školskoj knjižnici i dvije godine u narodnoj knjižnici. Završila je izvanredni studij bibliotekarstva na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radne kompetencije stječe na županijskim aktivima i redovitom samostalnom edukacijom. S

obzirom da je i profesor hrvatskoga jezika s položenim stručnim ispitom pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, stručni ispit iz knjižničarstva polagala je samo pri Ministarstvu kulture i nije imala mentora. Knjižničarka iz Osnovne škole u Svetoj Mariji također je završila izvanredni studij bibliotekarstva u Zagrebu, položila stručni ispit pri Ministarstvu kulture i za sobom ima četiri godine radnog iskustva. Potrebne kompetencije za rad u školskoj knjižnici stekla je radom u srednjoškolskoj, osnovnoškolskoj i gradskoj knjižnici, kao i stalnim učenjem i redovitim stručnim usavršavanjem.

6.2.3. Analiza rezultata istraživanja

Odgovori prikupljeni intervjuom analizirani su po elementima. Izneseno je mišljenje ispitanica o shvaćanju samog pojma informacijske pismenosti, o doživljavanju uloge školskog knjižničara u školi i o provođenju informacijskog opismenjivanja unutar škole. Analizirano je i njihovo zadovoljstvo odnosno nezadovoljstvo zastupljenošću i provođenjem informacijske pismenosti uz prijedloge koji bi mogli pridonijeti uspješnijem provođenju programa informacijskog opismenjivanja.

Značaj informacijske pismenosti

Na samom početku razgovora obje su sugovornice zauzele pozitivan stav o informacijskoj pismenosti i potrebi njenog promicanja. Smatraju da je informacijska pismenost i više nego potrebna jer informacijski pismena osoba je osoba koja zna gdje pronaći potrebnu informaciju i kako je i na koji način iskoristiti, može daleko više napredovati u svojem obrazovanju od osobe koja ne zna gdje bi potražila potrebnu informaciju. Nadodale su da je to iznimno bitno zbog sve veće informatizacije i mnoštva podataka koji se iz dana u dan nekontrolirano povećavaju. Istaknule su da je informacijsko opismenjivanje značajno za sve nastavne predmete, a ponajviše za hrvatski jezik, povijest, geografiju, biologiju i kemiju. Odlučno zauzimaju stav da informacijska pismenost uključuje razumijevanje i uporabu informacija, ne samo iz klasičnih izvora znanja, nego i iz onih posredovanih suvremenom tehnologijom te obuhvaća skup vještina i znanja potrebnih za kvalitetan rad i život u današnjem društvu znanja.

Uloga školskog knjižničara

Smatraju da uspješan školski knjižničar mora biti spreman na timski rad, mora biti sudionik u stvaranju školskog kurikulumu, osposobljen za provođenje programa informacijskog opismenjivanja, poznavatelj tehnologije, a i dobar organizator, srdačan, pun

elana za usvajanje novih ideja. Ističu da je dobar program nemoguće sprovesti bez suradnje sa stručnim suradnicima i učiteljima. I školski je knjižničar najčešće član nekog aktiva u školi koji je оформljen s ciljem povećanja i poboljšanja aktivnosti na razini škole na kojem se često iznjedre izvanredne ideje koje se i realiziraju u vidu projekata, radionica, integriranih dana te se upravo na taj način promiče informacijska pismenost. Po njima školski knjižničar pridonosi razvoju upotrebe informacijsko-komunikacijske tehnologije, a njegova se uloga stalno mijenja s obzirom na promjene u društvu i u svijetu. Smatraju da bi suvremena uloga školskog knjižničara trebala biti usmjerena na informacijsku pismenost i poticanje čitanja. Knjižničar bi trebao korelacijski pristupati drugim predmetima što uključuje sudjelovanje u zajedničkom planiranju tema, realizaciji nastavnog sata sa zadanom temom, izradu referata, provođenje projekata, organiziranje predavanja i radionica za učenike, učitelje, stručne suradnike i roditelje te ostale aktivnosti namijenjene određenim interesnim skupinama. Smatraju da je pomoću novih trendova i tehnologija moguće realizirati različite nove ideje u nastavi kao i suradnjom s drugim školama kroz različite pričaonice, kvizove, radionice. Suglasne su u mišljenju da informacijski pismen pojedinac, odnosno učenik, treba biti osposobljen za korištenje izvora znanja i informacija u školskoj knjižnici, da treba biti upoznat sa svim izvorima informacija, posebice uporabom referentne građe u što ubrajamo leksikone, rječnike i enciklopedije. Mišljenja su da je učenike moguće poučavati neposrednim odgojno-obrazovnim radom koji je strukturiran po razredima i sadržajima te zadaćama odgojno-obrazovnog rada. U ulogu školskog knjižničara ubrajaju i davanje smjernica o informacijskim vještinama, učenje kako vrednovati točnost informacije, kompetentnost autora ili sastavljača, objektivnost iznesene informacije i ažurnost stranice. S obzirom da se učenici još uvijek dobro ne snalaze u informacijskom prostoru, više ih je potrebno upućivati na korištenje referentne građe ili na provjerene web stranice procijenjene od strane školskog knjižničara. Slažu se i u pretpostavci da bi s informacijskim opismenjivanjem učenika trebalo započeti od 1. razreda osnovne škole kako bi se učenici znali što prije samostalno snalaziti, samostalno kretati u informacijskom prostoru. U vlastitoj praksi, prilikom održavanja radionica učenicima se trude dati upute kako učinkovito koristiti informacijske izvore. Najveći im je problem što u svojim školskim knjižnicama nemaju nijedno računalo namijenjeno učenicima s pristupom internetu koje bi koristili u pretraživanju te je na taj način učenicima onemogućen pristup suvremenim izvorima za učenje i svoja znanja nemaju gdje primijeniti. Učenici najčešće nisu svjesni svojih informacijskih potreba i imaju poteškoće u njihovom izražavanju te im je potrebna pomoć prilikom pretraživanja informacija, za što je opet kriv nedostatak kvalitetne tehničke i informacijske infrastrukture odnosno opremljenosti školske knjižnice. Napominju

da su u nastavi najviše zastupljeni oblici frontalnog, problemskog i istraživačkog rada, a njihova je težnja da se uvede i učenje primjenom informacijske tehnologije, što je nažalost trenutno neizvedivo zbog financijskih problema koji su i glavni razlog što školske knjižnice nisu dovoljno informatički opremljene.

Provođenje informacijskog opismenjivanja

Jedna od sugovornica istaknula je da u svojoj školi samostalno promiče informacijsku pismenost održavanjem individualnih satova na određenu temu u školskoj knjižnici iz čega se zaključuje da nema razrađen vlastiti program promicanja informacijske pismenosti, dok u drugoj školi postoji osmišljen vlastiti program pokrenut s ciljem promicanja informacijske pismenosti na način da se u svakom razredu obradi po jedna nastavna jedinica usmjerena na informacijsku pismenost s temom prilagođenom uzrastu. Obje smatraju da bi školska knjižnica trebala biti mjesto na kojem se učenici podučavaju samostalnom projektno-istraživačkom radu, potiču na stvaralačko i kritičko mišljenje pri pronalaženju, selektiranju, vrednovanju i primjeni informacija. Po njihovom bi mišljenju trebalo uvesti satove na kojima će se učenike poučavati kako primjenjivati informacijsku pismenost u životu jer u današnje vrijeme učenje izlazi van okvira osnovnoškolskog obrazovanja i postaje cjeloživotno učenje. Provođenje informacijske pismenosti na razini škole nažalost nije prepoznato pa se informacijsko opismenjivanje ne provodi suradnjom već ga školski knjižničari provode samostalno. Održavaju nastavu na kojoj se osim satova lektira odrađuju i teme vezane uz informacijsko opismenjivanje propisane Nastavnim planom i programom za osnovnu školu, što zaključno još uvijek nije dovoljno za pomak i primjenjive rezultate. Redovito pretražuju internetske izvore za potrebe nastave, a pri samom traženju vrednuju točnost informacije, kompetentnost autora ili sastavljača, objektivnost iznesene informacije, ažurnost stranice pri čemu se uzima u obzir je li stranica datirana i kada je posljednji put ažurirana iz čega je vidljivo da obje imaju razvijen vlastiti model vrednovanja internetskih izvora. Uspješnije učeničke radove i ostvaraje objavljuju na internetskim stranicama škole, jer svoju vlastitu nemaju, a razilaze se u mišljenjima oko odgovornosti za uređivanje i razvijanje web stranice škole jer jedna smatra da je za to zadužena isključivo jedna osoba dok druga misli da je to kolektivna aktivnost te da ta zadaća nikako ne bi smjela spasti samo na jednu osobu.

Zadovoljstvo promicanjem informacijske pismenosti na razini škole

Analizom provedenih razgovora, utvrđeno je nepodudaranje u zadovoljstvu promicanja informacijske pismenosti na razini škole. U prvom je slučaju školska knjižničarka

izrazila zadovoljstvo jer je školska knjižnica u školi u kojoj radi prepoznata kao informacijsko središte škole. Iako je loša njena informacijska infrastruktura, program informacijske pismenosti predviđen Nastavnim planom i programom prihvaćen je na razini škole, uključen u nastavne sadržaje i kurikulum i uspješno se provodi. Ističe i uspješnu suradnju s učiteljima koji traže pomoć školskog knjižničara prilikom pripremanja i organiziranja nastave i zajedničko planiranje provedbe informacijske pismenosti na razini škole. Kao školski knjižničar predlaže učiteljima medije, metode i oblike realizacije nastavnih sadržaja kroz suradnju kao i prilikom istraživanja knjižničnih i mrežnih izvora povezanih s određenim predmetom. Kao idući korak u suradnji s učiteljima planira uvesti poučavanje učitelja o novim formatima u kojima dolaze informacije i o promjenjivim pristupima informacijama i izvorima. Po njezinom se mišljenju škola solidno prilagođava stalnim tehnološkim promjenama.

U školskoj knjižnici trenutno nema nijednog računala, ali zato se u svakoj učionici nalazi računalo s pristupom internetu i projektor koji se redovito koristi u nastavi. Zbog navedenog nedostatka tehnologije u samoj knjižnici, školski knjižničar nastavu održava u učionicama, ali kao jedini nedostatak ističe činjenicu da je uvijek provodi na vlastitu inicijativu. Smatra da je potrebno jedno duže vremensko razdoblje koje bi rezultiralo boljom i većom prilagodbom učitelja kao i preuzimanjem dijela odgovornosti za promicanje informacijske pismenosti jer se trenutno samo školskog knjižničara doživljava kao glavnog organizatora programa informacijskog opismenjivanja. Na nastavi koju redovito održava koristi dijaloške i istraživačke metode, potiče učenike na učenje putem rješavanja problema, simuliranja, učenje kretanjem te učenje kroz igru uz nezaobilazne izvore s interneta. U osvrtu na rad s učenicima, napominje da znaju koristiti računalo samo za općenita pretraživanja. Kod konkretnijih i složenijih pretraživanja potrebna im je velika pomoć školskog knjižničara posebice kad je riječ o uvrštavanju članaka ili citiranju, što učenici provode isključivo na poticaj školskog knjižničara.

Zadovoljna je stavom škole prema radu i programu školske knjižnice jer škola ulaže u skladu sa svojim mogućnostima, a svi sudionici odgojno-obrazovnog procesa uvažavaju posao školskog knjižničara i nove ideje koje su uvijek dobre za školu. Program djelovanja suvremene školske knjižnice kreira Godišnjim planom i programom i školskim kurikulumom u suradnji s predmetnim aktivima u školi. Iako je loša tehnička opremljenost same školske knjižnice, ona je važan partner nastavnome procesu čemu pridonosi i stalno usavršavanje školskog knjižničara u skladu s visokim zahtjevima struke. Zaključuje da se smatra

ravnopravnim sudionikom u obrazovanju i ističe da je u školi u kojoj radi dovoljno izgrađena svijest o potrebi informacijskog opismenjivanja, a sam školski knjižničar u edukaciji učitelja za promicanje informacijske pismenosti ima ključnu ulogu. Iako je program informacijskog opismenjivanja uvršten u Godišnji plan i program rada školskog knjižničara i kao takav se i provodi, smatra da bi sadržajima informacijskog opismenjivanja trebalo posvetiti veću pozornost jer sadržaji koji su predviđeni planom i programom još uvijek nisu dovoljni. Djeca brzo zaboravljaju te im je potrebno stalno pomagati u pretraživanju širokog internetskog prostora te predlaže uvođenje ocjenjivanja iz područja informacijske pismenosti jer bi se tada sve zajedno možda ozbiljnije shvatilo. Ističe da je za uspješnije informacijsko opismenjivanje ključna suradnja svih sudionika u procesu učenja, a kao još jedan veliki nedostatak u cijelom procesu ističe i radno vrijeme jer radi samo pola radnog vremena, što je velika prepreka boljem, učestalijem i kvalitetnijem provođenju programa informacijske pismenosti.

Nezadovoljstvo promicanjem informacijskog opismenjivanja na razini škole

Situacija u drugoj školi znatno je drugačija. Školska knjižnica nije prepoznata kao informacijsko središte škole što potvrđuje podatak o nezadovoljstvu školskog knjižničara informacijskom infrastrukturom školske knjižnice i neprovođenjem programa informacijskog opismenjivanja na razini škole. Program informacijske pismenosti nije uključen u nastavne sadržaje i ne provodi se njegovo zajedničko planiranje. Nezadovoljna je jer kao školski knjižničar nije prepoznata kao voditelj kroz postupak učenja već samo kao osoba koja prenosi informaciju. Zbog nemogućnosti ostvarivanja suradnje, nema priliku poučiti učitelje o novim formatima u kojima informacije dolaze kao ni o promjenjivim pristupima informacijama i izvorima.

Najveći problem prilagodbe tehnološkim promjenama predstavljaju financije i tromost prilagodbe obrazovnog sustava. Smatra da bi školska knjižnica trebala biti organizator programa informacijskog opismenjivanja, ali se nažalost obujam rada školskog knjižničara svodi samo na satove održane u školskoj knjižnici koje provodi na vlastitu inicijativu. Školska knjižnica ne preuzima ulogu partnera u nastavnome procesu u mjeri u kojoj bi doista trebala, na razini škole nije dovoljno izgrađena svijest o informacijskom opismenjivanju, a učitelji nisu adekvatno educirani za promicanje informacijske pismenosti. Slaže se da je za uspješno promicanje programa informacijskog opismenjivanja informacijsku pismenost potrebno uvrstiti u temeljne dokumente ustanove te da je ključna suradnja svih sudionika u procesu učenja. Cjelokupni proces provedbe i promicanja informacijske pismenosti na razini škole

potrebno je poboljšati kao i na razini cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava. Smatra da bi nova kurikularna reforma koja je u razmatranju mogla pomoći da se prepozna veća uloga informacijskih izvora u obrazovnom postupku.

Prijedlozi za uspješnije provođenje informacijskog opismenjivanja

Obje sugovornice smatraju da promicanje informacijske pismenosti u osnovnoj školi nije dovoljno zastupljeno te da bi se na poboljšanje stanja moglo utjecati provedbom reforme školstva, programskom usklađenošću našeg obrazovnog sustava s obrazovnim sustavima drugih zemalja Europske unije, zakonskom regulativom i uključivanjem sadržaja informacijskog opismenjivanja u školski kurikulum. Smatraju da bi informacijsko opismenjivanje u Republici Hrvatskoj trebalo biti zakonski regulirano. Više je različitih čimbenika koji utječu na kreiranje i provođenje programa informacijskog opismenjivanja. Uz nedostatak financija neminovno se veže i nedostatak suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije pa školski knjižničar nema osigurane uvjete za rad. Školski knjižničar preuzima veliku ulogu u cjelokupnom procesu informacijskog opismenjivanja. Važna je njegova osobnost i želja za promjenom, spremnost na suradnju sa svim sudionicima obrazovanja, ali i razumijevanje i podrška djelatnika škole u kojoj radi. Često se javlja i problem radnog vremena jer u situaciji kada školski knjižničar ima nepuno radno vrijeme, ne stigne realizirati sve sadržaje koje bi trebalo. Za poučavanje i osposobljavanje učenika u svladavanju vještina informacijske pismenosti u postupcima cjeloživotnog učenja, ključna je uloga školskog knjižničara. S ciljem razvijanja programa informacijskog opismenjivanja, knjižničar bi trebao oblikovati poučne programe sa svrhom njihove implementacije u školski kurikulum, a učenicima bi se na taj način omogućilo da ovladaju svijetom informacija i metodama istraživanja. Neka znanja o pretraživanju informacija i dio sadržaja informacijske pismenosti učenici su stekli podučavanjem u školskoj knjižnici i na nastavi informatike, no to još uvijek nije dovoljno i potrebno je puno napora kako bi učenici usvojili najnižu, tehničku razinu informacijske pismenosti. Sadržaje informacijske pismenosti potrebno je povezati i koristiti kroz sve nastavne predmete kako bi učenici korištenjem tih znanja napredovali prema stjecanju viših razina informacijske pismenosti, a time i kvalitetnijem učenju kroz sve faze školovanja i za cjeloživotno učenje. U takvim slučajevima bilo bi dobro provoditi projekte i organizirati radionice promicanja informacijske pismenosti kako bi se obogatila i proširila znanja iz tog područja. Vježbe pretraživanja na računalu, upoznavanje dostupnih elektroničkih izvora kao što su elektronički časopisi, elektroničke knjige, mrežni portali, mrežne stranice knjižnica, vođeno rješavanje postavljenih zadataka za vježbu.

6.3. Rasprava

Rezultati ovog istraživanja oblikovani su stavom obiju školskih knjižničarki o velikoj potrebi promicanja informacijske pismenosti u osnovnoj školi suvremenog doba, a istovremeno i nespremnosti cjelokupnog obrazovnog sustava na prilagodbe. Smatraju da je sadržaje informacijske pismenosti potrebno povezati i koristiti kroz sve nastavne predmete kako bi učenici korištenjem tih znanja napredovali i pripremili se za kvalitetnije cjeloživotno učenje. Prema njihovom mišljenju, osnovnoškolsko obrazovanje predstavlja kamen temeljac za stjecanje cjeloživotnih navika uz veliku ulogu knjižnice te napominju da je iznimno važno da društvo u cijelosti prihvati novu ulogu školskog knjižničara koja ga stavlja u središte obrazovnog djelovanja jer upravo školski knjižničar u suvremenoj školskoj knjižnici pridonosi razvoju upotrebe informacijsko-komunikacijske tehnologije i potiče nove oblike učenja.

Školski knjižničari u svom odgojno-obrazovnom djelovanju imaju važnu ulogu u širenju razvoja informacijskog opismenjivanja i osposobljavanja učenika za uspješno snalaženje u svijetu informacija. Dugo zanemarivana pedagoška uloga školskih knjižničara vraćena im je uz odgovornost provođenja kvalitetnog obrazovanja na području informacijskog opismenjivanja s obzirom da su jedini dovoljno kompetentni i stručni za to. Plan i program svake suvremene škole trebao bi težiti promicanju važnosti stjecanja vještina informacijskog opismenjivanja kao i obnavljanju postojećih i stjecanju novih znanja i sposobnosti rješavanja informacijskog problema.

Za poučavanje i osposobljavanje učenika u svladavanju vještina informacijske pismenosti u postupcima cjeloživotnog učenja, iznimno je bitna uloga školskog knjižničara. Kroz programe informacijskog opismenjivanja, jedna od zadaća školske knjižnice ujedno je i razvijanje pozitivnog stava učenika prema istraživačkom radu, doprinos povećanju pismenosti, a knjižnica postaje glavni posrednik između učenika i društva znanja.

Smatraju da bi osmišljavanje programa sveobuhvatnog informacijskog opismenjivanja i uključivanje u njihovo sustavno provođenje trebala biti zadaća svih knjižnica u sustavu. Ističu da je dobar program nemoguće provesti u djelo bez suradnje sa stručnim suradnicima i učiteljima, a sa samim je programom, prema njihovom mišljenju, potrebno započeti od prvog razreda. Kako informacijska pismenost nažalost još uvijek nije u dovoljnoj mjeri prepoznata, u njenom provođenju na razini škole, školski knjižničari često ostaju sami.

Svaka bi školska knjižnica trebala posjedovati barem nekoliko računala s pristupom internetu koja učenici mogu koristiti za pretraživanje ne samo za potrebe izvršavanja školskih zadataka već i za popunjavanje slobodnog vremena te razvijanje raznih interesa i hobija. Obje su sugovornice kao veliki nedostatak istaknule slabu opremljenost školskih knjižnica suvremenim izvorima informacija i lošu tehničku infrastrukturu.

Na temelju podataka prikupljenih anketom, zaključuje se da učenici nisu sigurni što sve ulazi u informacijsku pismenost i nemaju usustavljena znanja o toj tematici. Rijetko posjećuju školsku knjižnicu kako bi pretraživali literaturu i tražili potrebne informacije, dakle nisu osposobljeni za istraživački rad. Takvi rezultati idu u prilog tezi da je učenike potrebno što ranije početi poučavati kako bi usvojili osnovne pojmove na koje bi kasnije lakše nadograđivali nova saznanja iz područja informacijskog opismenjivanja. Doživljaj učenika o vlastitoj razini informacijske pismenosti ne odgovara stvarnom stanju u praktičnoj primjeni te ukazuje na potrebu definiranja programa informacijske pismenosti u školskoj knjižnici kao i njegovo uvrštavanje u kurikulum i doživljavanje knjižnice kao informacijskog središta škole.

Obje podupiru tezu da osnovnoškolske knjižnice imaju važnu ulogu u razvoju samostalnog učenja, kritičkog razmišljanja i rješavanja problema i da bi trebale biti uključene u sve aktivnosti obrazovne ustanove. U osvrtu na analizirane podatke, zanimljiva je činjenica da jedna od intervjuiranih knjižničarki smatra da bi sadržaj informacijskog opismenjivanja trebao biti obavezan dio nastavnog programa i tek tada bi bilo moguće govoriti o svrhovitosti sustavnog poučavanja informacijskim vještinama.

Nažalost veliki problem suvremenog knjižničarstva leži u činjenici što uloga školskog knjižničara u odgojno-obrazovnom procesu još uvijek nije u dovoljnoj mjeri prepoznata. U hrvatskom obrazovnom sustavu školski knjižničari kao učitelji ne sudjeluju ravnopravno. U Hrvatskoj informacijsko opismenjivanje u najvećoj mjeri ovisi o individualnom zalaganju pojedinca odnosno školskog knjižničara ili o pojedinačnoj suradnji ostvarenoj s pojedinim učiteljem i to najčešće na inicijativu samog knjižničara. Promjene se odnose na nastavne metode uz napuštanje frontalnog oblika nastave u korist istraživačkog rada u kojem učenici moraju samostalno pronalaziti odgovore koje samostalno potkrepljuju dokazima. Teži se postići ispreplitanje nastavnih sadržaja sa sadržajima informacijske pismenosti što bi pogodovalo podizanju razine kvalitete cjelokupnog nastavnog procesa i većoj motivaciji učenika za ovladavanjem informacijskom pismenošću. Razina informacijske pismenosti nije zadovoljavajuća te je potrebno osvježiti problematiku informacijskog opismenjivanja kao i

pokretanja novih programa promicanja informacijske pismenosti. Ponavljaju da je jedna od velikih prepreka nesmetanom uvođenju informacijske pismenosti u škole u tome što se knjižničare ne smatra ravnopravnim sudionicima i suradnicima u odgoju i obrazovanju.

Informacijsko opismenjivanje i dalje je vrlo zapostavljeno područje u hrvatskom knjižničarstvu, knjižnice se u većini slučajeva tretiraju kao čuvari kulturne baštine, a zanemaruje se njihova informacijska uloga i potrebna edukacija knjižničara. Informacijska se služba tretira na starinski način, a još uvijek se premalo vodi računa o paralelnoj edukaciji učitelja i učenika za samostalno pretraživanje, pronalaženje i vrednovanje informacija.

Nažalost, uloga školskog knjižničara u promjenjivim uvjetima učenja i poučavanja još uvijek nije u dovoljnoj mjeri prepoznata. Stanje informacijske pismenosti još uvijek možemo smatrati nezadovoljavajućim, što se može promijeniti pokretanjem novih i boljih programa informacijske pismenosti.

7. Zaključak

Istraživanjem je utvrđeno da je za osposobljavanje i poučavanje učenika u svladavanju vještina informacijske pismenosti u postupcima cjeloživotnoga učenja ključna uloga školskog knjižničara. Školska knjižnica postala je važan segment procesa odgoja i obrazovanja. Njena uloga u informacijskom opismenjivanju je neprocjenjiva, a u budućnosti će postajati i još značajnija. U današnjem suvremenom društvu, uloga školske knjižnice znatno je složenija i obuhvaća razna područja djelovanja, čime i njena važnost u školskoj zajednici postaje veća.

Suvremene su knjižnice carstvo čuda u kojemu se isprepleću tradicija i budućnost, realnost i hiperrealnost, opipljiva prašina pod prstima i nadnaravne baze podataka koje možete lako izgubiti jednim klikom miša kao što ste ih lako i dobili.⁴⁹ Školska knjižnica novog doba omogućava stjecanje neophodnih znanja za lakše snalaženje u informacijskom društvu, a školski je knjižničar doživio transformaciju od klasičnog knjižničara do informacijskog stručnjaka. Stvoriti informacijski pismenog čovjeka znači naučiti ga kako se koristiti knjižnicom i svim njezinim izvorima. Školski knjižničari postaju učitelji pismenosti

Informacijska je pismenost temelj za uspješno kvalitetno cjeloživotno učenje. Vještine informacijske pismenosti potrebno je što ranije ugraditi u formalni obrazovni sustav kako bi ih učenici uspješno stekli. Sadržaje informacijske pismenosti potrebno je uključiti i u druge nastavne predmete i težiti promjeni statusa informatike kao izbornog predmeta. U kurikulum je također potrebno uključiti više sadržaja i nastavnih sati informacijske pismenosti i na taj način omogućiti učenicima da kroz praktičnu primjenu u različitim zadacima uvježbaju informacijske vještine. U svim bi se obrazovnim dokumentima trebale propisati informacijske vještine koje učenici moraju svladati na kraju osnovnoškolskog obrazovanja.

Iako u školskim klupama trenutno sjedi takozvana „internetska“ generacija učenika koja se svakodnevno koristi naprednom tehnologijom to ne podrazumijeva da ti učenici doista znaju pretraživati i vrednovati informacije. U formalnom osnovnoškolskom obrazovanju potrebno je puno više pažnje posvetiti sadržajima informacijske pismenosti na svim razinama uključenim u sve predmete. Najbolji način za bolje ovladavanje informacijskim vještinama bilo bi upravo uključivanje informacijske pismenosti u sve nastavne predmete.

⁴⁹ Oraić Tolić, D. Akademsko pismo : strategije i tehnike klasične retorike za suvremene studentice i studente. Zagreb : Naklada Ljevak, 2011. str. 206.

Nije dovoljno informacijsku pismenost samo uvrstiti u školske programe, potrebno je i osvijestiti potrebu za informacijskim opismenjivanjem i provoditi ga u skladu sa svojim mogućnostima. Provođenjem programa informacijske pismenosti cilj je povećati ulogu knjižnice u nastavnom procesu kao i potaknuti suradnju s učiteljima s pretpostavkom uvođenja informacijskog opismenjivanja u obrazovni proces.

U koncept procesa obrazovanja prijeko je potrebno uvrstiti informacijsko opismenjivanje jer 21. stoljeće od pojedinca traži pismenost čemu dodatno pridonosi nezaustavljiv razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Informacijsko opismenjivanje dio je cjeloživotnog učenja i ne završava izlaskom iz školskih klupa. Informacijsko obilje nosi sa sobom svoje prednosti i nedostatke. Iako je samo jedan klik potreban da se u vrlo kratkom vremenu pristupi traženoj informaciji, vrlo je važno znati vrednovati traženu informaciju, odabrati je i koristiti. Dakle, informacijska pismenost nije zasnovana samo na pretraživanju informacija već je usmjerena prema vrednovanju i korištenju informacija.

Internet postaje glavnim „uzročnikom“ razvoja društva u 21. stoljeću.⁵⁰ Uslijed razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i u školstvu dolazi do značajnih promjena. Tako danas većina škola ima barem jednu suvremeno opremljenu informatičku učionicu što bi trebalo biti dovoljno za početak korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije na osnovnoj razini, ali ne i za učenje kroz integraciju računala u nastavu. Nastavnike je potrebno osposobiti za korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije jer upravo stručno usavršavanje i stalno učenje vodi prema općem podizanju informacijske pismenosti do razine na kojoj će korištenje moderne informacijsko-komunikacijske tehnologije doprinijeti kvaliteti nastavnog procesa.

Još uvijek ne postoji jasna preporuka kao ni smjernice koje bi uvjetovale promicanje informacijske pismenosti zbog različitih ograničenja, ali sigurno je da knjižničar u tome zauzima ključno mjesto i preuzima glavnu ulogu u informacijskom opismenjivanju s naglaskom na važnost sustavnog planiranja i provođenja aktivnosti vezanih uz promicanje informacijske pismenosti. Planiranje je potrebno realizirati u suradnji s nastavnim osobljem jer informacijska pismenost nije samo u domeni školskog knjižničara već odgovornost cijelog obrazovnog sustava. U situaciji kada školski knjižničar na razini škole samostalno provodi

⁵⁰ Lipljin, N. ... [et al.]. Izobrazba za primjenu informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Varaždin : Pro-mil, 2003. str. 221.

informatijsko opismenjivanje i sve aktivnosti preuzima na sebe, tada se nikako ne može govoriti o informatijskom opismenjivanju. Činjenica je da knjižničari preuzimaju najveću odgovornost, ali u realiziranju ne smiju ostati sami. Učitelje i stručne suradnike moraju upoznati s prednostima koje sa sobom nosi informatijska pismenost u postupcima učenja. Suradnja je dakle važan preduvjet za uspješno provođenje planiranih aktivnosti.

U današnje vrijeme učenici žele informaciju posredovanu na zabavan način, što potvrđuje i školska praksa u Hrvatskoj, jer napreduju samo one knjižnice koje stalno razvijaju i osuvremenjuju svoje djelatnosti i prate potrebe svojih korisnika praćene primjenom novih tehnologija. Knjižničar novog doba mora biti odlučan, poduzetan, kreativan, okretan, potpuno kompetentan, u odnosu na druge odgojno-obrazovne djelatnike u školi, uvijek mora biti nositelj novih trendova u obrazovanju koje će promovirati, provoditi i poučavati o tome ostale nastavnike. Vlastitim primjerom mora pokazati potrebu za cjeloživotnim učenjem.

Školski knjižničar mora prvi naučiti rukovati s novom, suvremenom opremom kako bi u tome mogao i druge podučiti. U krajnjoj liniji, on je nezaobilazan čimbenik u razvijanju informatijskih vještina kod učenika, ali i kod nastavnika, jer mora obrazovati svoje korisnike za učinkovito pretraživanje, upotrebu i vrednovanje izvora informacija i znanja na različitim medijima.

U kojoj će se mjeri informatijska pismenost u našim školama doista i provoditi, ovisi o brojnim čimbenicima, a na prvom su mjestu školski knjižničari. Knjižničar je osoba koja mora pokretati želju za znanjem, obrazovanjem, osoba koja će uvijek na najbolji mogući način pružiti informacije koje su u danom trenutku učeniku potrebne. Upravo na njemu leži odgovornost za kvalitetnu pripremu mladih naraštaja za život i rad u društvu znanja.

„Možemo naučiti kako vidjeti stvari onakvima kakve doista jesu, ali samo ako imamo viziju, možemo vidjeti stvari onakvima kakve bi mogle biti.“

Max DePree (1997.)

Literatura

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN 63/08)

Herring, J. E. Internetske i informacijske vještine : priručnik za učitelje i školske knjižničare. Zagreb : Dominović, 2008.

Informacijska tehnologija u obrazovanju : znanstvena monografija : [E-obrazovanje, učenje na daljinu, interoperabilnost, ishodi učenja, informacijska pismenost] / uredila Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb : Zavod za informacijske studije odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2014.

Kovačević, D. Školski knjižničar na novom putu profesije biti učitelj i suradnik u procesu cjeloživotnog odgoja i obrazovanja korisnika školske knjižnice. // Zbornik radova 11. Proljetne škole knjižničara u Crikvenici : Agencija za odgoj i obrazovanje, 1999.

Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012.

Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Altagama, 2004

Kranjec, I. Promjena paradigme u informacijskoj službi pod utjecajem novih tehnologija u Informacijske znanosti u procesu promjena, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2005.

Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

Lipljin, N. ... [et al.]. Izobrazba za primjenu informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Varaždin : Pro-mil, 2003.

Nacionalni okvirni kurikulum : za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2010.

Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.

Novljan, S. Informacijska pismenost. Ljubljana : Knjižnica. 4, 46(2002)

Oraić Tolić, D. Akademsko pismo : strategije i tehnike klasične retorike za suvremene studentice i studente. Zagreb : Naklada Ljevak, 2011.

Rodek, S. Novi mediji i nova kultura učenja u: Napredak – časopis za pedagošku teoriju i praksu, Hrvatski pedagoško književni zbor, 1/2011.

Standard za rad školskih knjižnica u Republici Hrvatskoj (NN 34/00)

Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008.

Vučković, Željka. Uloga školskih biblioteka u razvoju kritičkog mišljenja učenika. // Zbornik radova 21. Proljetne škole knjižničara u Zadru : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2008.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08)

Zovko, Mira. Vizija hrvatskih školskih knjižnica u novome tisućljeću. // Zbornik radova 21. Proljetne škole knjižničara u Zadru : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2008.

MREŽNI IZVORI:

ELINET konferencija o pismenosti 2016. www.hcd.hr/elinet-konferencija-o-pismenosti-2016.

Matična služba za školske knjižnice, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu www.nsk.hr/maticna-sluzba-za-skolske-knjiznice/

Prijedlog novog standarda za školske knjižnice www.hkdrustvo.hr

Špiranec, S. Informacijska pismenost : ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint. 3, 17(2003) edupoint.carnet.hr/casopis/17.html

Prilozi

Prilog 1

Anketa za učenike/korisnike školske knjižnice

Razred: _____

1. Jesi li informacijski pismena osoba? (znaš odrediti koja ti je informacija potrebna, znaš je pronaći, od mnoštva informacija znaš procijeniti koja ti je korisna)
a) da b) ne c) nisam siguran/na.
2. Je li u tvojoj školskoj knjižnici omogućen pristup internetu za učenike/korisnike?
a) da b) ne c) nisam siguran/na.
3. Je li po tvom mišljenju školska knjižnica mjesto na kojem možeš pronaći potrebnu informaciju – informacijsko središte škole?
a) da b) ne c) nisam siguran/na.
4. Provede li se u tvojoj školi programi informacijskog opismenjivanja?
a) da b) ne c) nisam siguran/na.
5. Smatraš li da je školski knjižničar ključni promicatelj informacijske pismenosti?
b) da b) ne c) nisam siguran/na.